

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Pedagogická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2011

Nikola Domanjová

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Pedagogická fakulta

Katedra občanské výchovy a filosofie

Diplomová práce

ARCHETYPY V ŘECKÉ MYTOLOGII

Nikola Domanjová

Vedoucí práce:

PhDr. Věra Jirásková, Ph.D.

Katedra občanské výchovy a filosofie

Fakulta pedagogická Univerzity Karlovy v Praze

Praha 2011

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně, za odborného vedení PhDr. Věry Jiráskové, Ph.D. Dále prohlašuji, že jsem použila jen uvedených pramenů a literatury.

Praha, duben 2011

Na tomto místě bych ráda poděkovala své vedoucí diplomové práce PhDr. Věře Jiráskové, Ph.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Obsah

Úvod	11
1 Mytologie	14
1.1 Definice mýtu.....	14
1.2 Mýtus versus pohádka.....	17
1.3 Řecká mytologie.....	20
1.3.1 Řecký polytheismus.....	21
1.3.2 Řečtí hrdinové.....	23
2 Pojetí archetypu	26
2.1 Kolektivní nevědomí.....	26
2.2 Archetyp.....	28
2.2.1 Archetyp hrdiny.....	31
3 Odysseus	34
4 Achilleus	45
5 Průzkumné šetření	53
5.1 Cíl průzkumu.....	53
5.2 Dotazník.....	56
5.3 Výsledky průzkumného šetření.....	57
5.4 Hodnocení průzkumu.....	77
6 Závěr	79
7 POUŽITÁ LITERATURA	82

Úvod

Archetypy v řecké mytologii – mé vybrané téma pro diplomovou práci. Proč jsem volila zrovna tak? Protože mytologie (a zejména řecká) mne zajímá už od mala. Již v dětství jsem propadla Petiškovým Starým řeckým bájím a pověstem. Jména, skutky a příběhy řeckých bohů i hrdinů se mi vryly do paměti a zůstaly tam trvale uloženy. Tato publikace mi umožnila částečně proniknout do světa řecké mytologie, čímž ve mně probudila o ni zájem, který přetrval do dnešních dní.

I přestože mne mýty nesmírně baví, odborně jsem se jim věnovala jen minimálně. V průběhu studií se mi v oblasti řecké mytologie postupně rozšiřovalo penzum znalostí, což mne k této tematice ještě více přiblížilo a zvýšilo o ni pozornost. Veškeré mytologické poznatky však sloužily čistě pro mé osobní účely – tj. pro rozvíjení znalostí a obecného přehledu. Rozhodla jsem se však své dosavadní poznatky prohloubit a nabýt nové vědomosti, proto jsem zvolila diplomovou práci právě v duchu řecké mytologie.

Tématem práce ovšem není pouze řecká mytologie, nýbrž i archetypy, po kterých se v ní pátrá. Pomocí Jungovy teorie se tak pokusím v řecké mytologii nalézt pravzory. Konkrétně mé hledání bude zaměřeno na řecké hrdiny. Zastávám totiž názor, že právě v antickém Řecku je možno nalézt samotný pravzor hrdinství. Má pozornost se bude upírat ke konkrétním dvěma hrdinům, kteří jsou pro mne výjimeční – jsou jimi Achilleus a Odysseus. Právě tito hrdinové se pro mě stávají symbolem hrdinství, spatřuji v nich vzor síly, odvahy a důvtipu. Považuji je za jedny z nejváženějších postav řecké mytologie vůbec. Jejich osobnost, proslavená díky vykonaným skutkům a bojům, se stala pro společnost nesmrtelnou. Jméno a sláva každého z nich stále žije a bude žít navěky. Jejich celosvětovou proslulost dokazuje fakt, že zmínky o nich jsou k nalezení

v řadě knih, učebnic a rovněž jsou vděčným tématem pro filmové tvůrce. Jejich sláva přesáhla zemi, odkud pochází, překročila i Evropu, a tak se těší celosvětovému věhlasu a uznání. Toho se jim dostává taktéž ode mne, proto se stávají mým ústředním zájmem v diplomové práci.

O těchto hrdinech, především o jejich skutcích, toho byla sepsána již spousta, ale já jsem se rozhodla věnovat tomu, odkud pramení domněnka, že zrovna tyto dvě postavy ztělesňují symbol hrdinství. Vděčí za to svým specifickým vlastnostem? Životnímu postoji? Nepřekonatelnosti v boji? A přísluší jim vůbec označení, že jsou archetypy hrdiny? Od této práce očekávám odpověď, zda jsou to právě Achilleus a Odysseus, které je možné prohlásit za pravzor hrdinství. K potvrzení svého názoru potřebuji znát stanovisko i dalších lidí. Proto jsem se rozhodla uskutečnit průzkumné šetření, jež má za cíl poskytnout potřebné odpovědi, které přispějí k zodpovězení nastolených otázek.

V posledních letech zejména kinematografie častěji volí tematiku právě řecké mytologie. Zvláště hollywoodští filmaři po tomto námětu s oblibou lapají, aby tak s notnou dávkou dramatičnosti, romantiky a krveprolití nabídli světu podívanou, která velkým Achilleus dobyl Tróju či udatným Odysseus hledal 10 let cestu domů. Právě populární výpravné velkofilmy mají na svědomí, že se lidem tyto hrdinové, byť v přikrášlené podobě, dostávají více či méně do povědomí. Sice je to většinou nepříměje k tomu, aby si přečetli Homéra, ale tyto postavy evidují, což je bezpochyby dobře. Proto se domnívám, že jsou oba hrdinové vhodné pro analýzu, jelikož jsou jejich jména aktuální, a tím se stává aktuální i můj nastolený problém.

Následující text tak bude rozdělen na teoretickou a praktickou část. V první kapitole se budu zabývat tím, co se pod pojmem mytologie vůbec skrývá. Tato část práce bude obsahovat definici mýtu, komparaci mýtu s pohádkovým příběhem, úvod do samotné řecké mytologie a seznámení s jejími božstvy a hrdiny. Následující kapitolu pak věnuji pojetí archetypu,

kde zazní mimojiné i vysvětlení pojmu kolektivní nevědomí a bude osvětleno propojení archetypu s mytologií. Ve zbytku teoretické části se budu zabývat jednotlivými hrdiny – Odysseem a Achilleem. Budu sledovat jejich životními příběhy, ke kterým přidám svůj pohled a názor na oba hrdiny. Následovat bude praktická část, jež prozradí výsledky provedeného průzkumného šetření, které by mělo přinést zjištění, jak jsou dnešní mladí lidé obeznámeni s řeckou mytologií, jaký je jejich názor na hrdinství a představy o hrdinovi. Současně výsledky přinesou poznatek, jak současní studenti vnímají řecké mytologické hrdiny.

Sumarizace teoretické a praktické části následně nabídne závěr, který shrne všechny přínosy a odpovědi, které mi vypracování diplomové práce poskytlo. V textu budu odkazovat na jednotlivé použité prameny, jejichž kompletní seznam bude uveden na konci práce.

1 Mytologie

1.1 Definice mýtu

Tématem práce jsou mytologičtí héroové. Je proto nutné alespoň nastínit, co to mytologie je a jaká je povaha mýtů (z řeckého mýthos, μύθος = slovo, řeč, vyprávění).

Mytologii potřebují všechny civilizace, mnohé si dokonce vytváří svou vlastní. Vždyť mýty tvoří základy literatury. První dochované prameny a artefakty různých civilizací vypovídají právě o jejich dávné historii, vypráví příběhy o bozích a hrdinech či nabízí představu o stvoření světa. Tyto nálezy dokládají, jak tehdejší společnost uvažovala a chápala dění kolem sebe. Mýtické výjevy, které nebyly zachyceny písemně, se zvěčnily do kamene, na nádoby, plátna nebo i mince. Mýty lze přirovnat k zrcadlům, v jejichž odrazech můžeme jednak sledovat naše vlastní naděje a obavy, a zároveň naděje i obavy lidí od nejstarších dob lidstva. Mýty tak kromě jiného přinášejí rovněž „psycho-sociální“ poselství, neboť dokazují, že i přes jazykové a světónázorové diference, mohou mít jednotlivé kultury společné jádro.¹

Jednoznačná definice mýtu ovšem neexistuje. Různé zdroje definují mýtus odlišnými způsoby. Tak například nalezneme tato jeho vymezení:

1. „V tradičním školském pojetí je to především prastará 'pohádka', báje, vyprávění o tom, jak byl stvořen člověk, nebo vyprávění o počinech božstev a hrdinů, podávané s typickou dávkou poetičnosti, naivnosti a často i bizarnosti.“²

1 KOLEKTIV AUTORŮ. *Mytologie*. Přel. S. Cita, J. Kandert, M. Vosková. 1. vyd. Praha : Perfekt, 2002. str. 6-7

2 DEMJANČUKOVÁ, D. *Teorie a dějiny náboženství*. 1. vyd. Dobrá Voda u Pelhřimova : Aleš Čeněk, 2003. str. 72

2. „Typ slovesného útvaru, většinou příběh přenášený z generace na generaci, skrývající významnou symbolickou hodnotu. Mýtus buď nemá autora, nebo je autor neznámý. Z hlediska dějin náboženství rozlišujeme tři typy mýtu: kosmogonické [...], teogonické [...], antropogonické [...]. Existují také mýty týkající se konce světa, tedy dění v budoucnosti. Kromě bohů bývají hlavními aktéry také hrdinové reprezentující ideály dané kultury. Mýty vytvářejí všechny kultury, jsou univerzální. Jejich pozůstatkem jsou pohádky.“³

3. Pozoruhodnou definici mýtu přináší i Carl Gustav Jung (uznávaný znalec mytologie), podle něhož jsou mýty: „Produkty kolektivního nevědomí. Jsou projekcí archetypů do mýtických postav a nadpřirozených dějů, které symbolizují archetypy. [...] Mýty jsou v tomto smyslu věčné, jsou to věčně se opakující, jen historicky transformovaná témata.“⁴ Jeho myšlenkám o mýtech, archetypech a kolektivním nevědomí bude věnována pozornost v jiné kapitole.

4. „V literárním a filosofickém smyslu znamená mýtus báj, tradiční, obvykle anonymní epický útvar, který dává odpovědi, aniž by kladl nějaké otázky. Vznikl totiž v neproblematickém světě, kde pro individuální tázání a pochybnosti nebylo místo. Je to tradovaný příběh (řetězec příběhů či vyprávění), které nesdělují informace, nýbrž vyvolávají prostřednictvím obrazů dojem hlubšího porozumění celku světa nebo nějaké jeho podstatné části v jejich významu pro lidský život.“⁵

5. „Příběh symbolického nebo náboženského významu; neskutečný, vymyšlený příběh.“⁶

3 JÚZLOVÁ, J., KOČÍ, A. A KOL. *Universum. Encyklopedie pro 21. století*. 1. svazek. 1. vyd. Praha : Knižní klub, 2006. str. 645

4 tamtéž

5 *Wikipedie*, <http://cs.wikipedia.org/wiki/M%C3%BDtus>

6 *ABZ slovník cizích slov*, http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/hledat?typ_hledani=prefix&cizi_slovo=m%FDtus

6. „Báje, bajka, pověst – vyprávění o bozích, hrdinech, démonech ap. na základě prvotních náboženských představ o světě a životě. Mýtus byl zpočátku spojen s kultem a byl úzce spjat s rituálem. [...] Přeneseně smyšlenka, výmysl, blud.“⁷

Z uvedených definic lze mýty rozdělit do dvou kategorií. První z nich zdůrazňuje symboličnost mýtu. To znamená, že v mýtech jsou zachyceny skutečné historické události a postavy. Jinými slovy, mýtus obsahuje symboly, které zastupují osoby spolu s jejich činy a příběhy, které se fakticky udály. Je tedy jakýmsi přikrášleným převyprávěním historie, které se v průběhu jeho předávání různě mění – viz předcházející vymezení mýtu (2, 3, 5).

Druhá koncepce mýtu v něm už symboliku nespátřuje. Chápe mýtus tak, že je to vyprávění o skutečnosti. Tedy události v něm vylíčené se údajně opravdu staly (i se všemi božstvy, zázraky a stvůrami). Jinak řečeno lidé v dávných dobách událostem zachycených v mýtech skutečně věřili a nehledali v nich symboliku. Prostřednictvím mýtu tak byly vykládány příběhy dané kultury (viz formulace 1, 4, 6).

Ačkoli každá kategorie nahlíží na mýtus jiným způsobem, je možné v nich nalézt společné myšlenky. V první řadě jeho zvláštní pojetí času. Stojí v jakési nečasovosti (bezčasí), kdy vypovídá o minulosti a současně skrze ni působí na přítomnost i budoucnost. Prostřednictvím mýtu je možno přiblížit kulturu, k níž se vztahuje. Bez ohledu na čas tak mýtus danou společnost specifikuje.⁸

Další společnou myšlenkou pro různé definice mýtu je fakt, že jeho prostřednictvím se daná kultura snažila osvětlit události, se kterými se její členové setkávali a nedokázali si je rozumným způsobem vysvětlit. Avšak

⁷ Co je co, http://www.cojeco.cz/index.php?detail=1&id_desc=62871&s_lang=2&title=m%FDtus

⁸ PUHVĚL, J. *Srovnávací mythologie*. Přel. V. Pelíšek. 1. vyd. Praha : Lidové noviny, 1997. str. 12-13

tato idea dala za vznik i dalšímu žánru, který je často k mýtu připodobňován, a tím je pohádka (tato myšlenka zazněla i u 1. definice).

1.2 Mýtus versus pohádka

Vymezit pohádku už je podstatně snažší než definovat mýtus. Je to fiktivní narativ, jenž je založen pouze na fantazii a nikoliv na skutečných událostech. V ději se vyskytují nadpřirozené postavy nebo lidé, zvířata či předměty s mimořádnými schopnostmi. Je to epický žánr, ve kterém obecně platí, že má šťastný konec. Ústředním motivem pohádky je nejčastěji boj dobra se zlem, přičemž dobro a pravda téměř vždy zvítězí. Pohádka má vlastnost poučovat a především pobavit.

Často se stává, že příběhy jak o bozích, tak hrdinech se převádí právě na pohádkové motivy. Uvedené rysy pohádky sice v mnohém mýtus připomínají, ale mezi těmito dvěma útvary jsou značné rozdíly. U obou se vyskytují podobné typy postav i neuvěřitelné události, ale každý žánr je jinak podán. Mýtus líčí příběh takovým způsobem, že člověk nad ním žasne. Je popisován jako něco zázračného, naprosto ojedinělého a obdivuhodného. Podobné příběhy a události se vyskytují i v pohádkách, ale jsou popisovány jako něco zcela běžného a nad nezvyklým či mimořádným jevem se nepozastavují.⁹

Další odlišností mezi mýtem a pohádkou je způsob zakončení (završení). Mýtické příběhy obvykle ústí v tragédii (eventuelně dramatické završení), zatímco závěr pohádek je v drtivé většině šťastný (nicméně ne vždy – příkladem budiž Malá mořská víla od Hanse Christiana Andersena nebo další neméně známé pohádky od téhož autora jako jsou Statečný cínový vojaček nebo Holčička se zápalkami; všechny zmíněné pohádky

⁹ BETTELHEIM, B. *Za tajemstvím pohádek*. Přel. L. Lucká. Praha : Lidové noviny, 2000. str. 38

končí tragicky, a to smrtí hlavních hrdinů). Ovšem pohádek se špatným koncem je minimum, očekává se od nich veselý a šťastný závěr, protože jejich záměrem je poskytnout pocit klidu a útěchy, který se navodí právě při typickém radostném konci.

Rozdíl mezi mýtem a pohádkou lze nalézt i v jejich hrdinech. V mýtu rekové oplývají v neobyčejné míře obyčejnými lidskými vlastnostmi. Stejně tak jako je líčena jejich mimořádná síla a odvaha, jsou popsány i negativní emoce, které prožívají. Pláčou, nepopírají strach – to proto, že jsou lidští. Oproti tomu pohádkový hrdina hrůzu nezná, neprojevuje negativní pocity. Očekává se od něj stoprocentní nasazení a kuráž, díky čemuž se u něj nesetkáme s obavami či pochybnostmi. Ačkoli je pohádkový hrdina často prostá bytost, vyznačuje se takovými vlastnostmi, které ho činí prakticky nadčlověkem. Předpokládá se od něj za každých okolností vítězství, kterého pravidelně dosahuje.¹⁰ Stejně výsledky (ačkoli s větší námahou) sklízí i mýtický hrdina, ovšem s tím rozdílem, že jeho vítězství je globální, historické. Oproti tomu pohádkový hrdina dosahuje pouze domácího vítězství, které se slaví na podstatně menším území, čímž jeho sláva nenabývá takových rozměrů jako u mytologického hrdiny. Ten přináší ze své dobrodružné výpravy prostředky ke zlepšení celé společnosti, zatímco vrcholem pohádkového hrdiny je obvykle vítězství nad svými osobními utlačovateli.¹¹

V neposlední řadě je třeba upozornit na cílovou skupinu, pro kterou je daný žánr nastavený. V souvislosti s mýtem můžeme hovořit o jakési univerzalitě čtenáře. Mýtus vyhovuje všem věkovým kategoriím, zatímco pohádka je primárně určena dětem. Příběh a postavy jsou prezentovány tak, aby je pochopili a užili si zejména ti nejmenší. Asi každého z nás pohádka v dětském věku bavily, ale sáhli bychom po nich i nyní? Zajisté se rádi necháme unášet příjemnou atmosférou pohádky, která nás svým

10 FRANZ, M. L. von. *Psychologický výklad pohádek*. Přel. K. a J. Černí. 2. vyd. Praha : Portál, 2008. str. 172

11 CAMPBELL, J. *Tisíc tváří hrdiny. Archetyp hrdiny v proměnách věků*. Přel. H. Loupová. 1. vyd. Praha : Portál, 2000. str. 47

příběhem alespoň na chvíli vytrhne z běžného koloběhu života a naladí tak na vlnu pohody, ovšem s koncem pohádky končí i naše chvilkové „vypnutí“ a nám tak nezbyvá nic jiného než žít dál v reálném nepohádkovém světě. Oproti tomu dítě pohádkou žije, ztotožňuje se s jejími postavami a hlavně jí věří. Je přesvědčeno o její pravdivosti a chtělo by tentýž příběh prožít přinejmenším stejně jako její hrdinové. Dospělý člověk nebude dumat nad tím, jak se vejdu šaty do oříšku, ale dítě to zajímá a ptá se rodičů či samo sebe, jak je možné vměstnat svatební šaty se střevíci a diadémem do lískového ořechu? Právě kvůli nejrůznějším představám a obrazům, jež pohádkové příběhy evokují, je pro děti důležitý a dokonce potřebný přísun pohádek, jelikož s jejich pomocí rozvíjí svou fantazii. Proto je pohádka určena především dětem. Po mýtických příbězích naopak sáhne jedinec zralejší a rozumově vyspělejší. Mýty jsou de facto pohádky pro dospělé, které se stávají lákavými zejména pro svou minulost, jež z nich dýchá. Jak již bylo řečeno výše, pohádka je čistě fiktivní příběh (ani se nesnaží namlouvat, že by vycházela z pravdy), kdežto mýtus je obestřen tajemnem, jelikož stále není jasné (a asi nikdy nebude), zda události a příběhy v něm zachycené vychází ze skutečnosti.

Zároveň je spousta lidí, kteří hranici mezi mýtem a pohádkou dočista smazali a nespatrijí mezi nimi žádné rozdíly. Souvisí spolu tak úzce, že jsou pro ně jen těžko rozeznatelné. Potíž je v tom, že nelze s jistotou říci, kde končí mýtus a začíná pohádka. Často bývá tento problém vyvětlován tak, že na počátku je skutečný příběh, ze kterého se časem stane mýtus (v němž je obsaženo alespoň zrnko pravdy) a ten se za další čas promění v abstraktní pohádku. Její varianta se následně kdesi usadí a stane se z ní opět mýtus. Jinými slovy je pohádka degenerovaným mýtem. Marie-Louise von Franz líčí tento problém slovy: „*Pohádka je jako moře a mýty a pověsti jsou jakoby jeho vlny; pohádka vystoupí nahoru a stane se mýtem a pak zase klesne dolů a je z ní pohádka.*“¹² Zda-li přijmeme představu, že pohádka vychází z mýtu a naopak je už na každém z nás. Já osobně se k tomuto tvrzení

12 FRANZ, M. L. von. *Psychologický výklad pohádek*. 2008. str. 176

nepřikláním. Uznávám, že spolu mají oba žánry dosti společného, ale dostačující je pro mne již zmíněný fakt, že pohádka je příběh smyšlený, kdežto u mýtu tuto skutečnost nedokážeme s jistotou potvrdit. Věřím tomu, že na jeho počátku bylo zrno pravdy, z něž vyrostl silný příběh, který se časem rozrostl do takových rozměrů, že nyní nejsme schopni se dobrat k jeho kořenům. Což ho ovšem činí fascinujícím a lákavým.

1.3 Řecká mytologie

Řecké mýty tvoří jakési východisko při studiu obecné mytologie. Ostatním civilizacím se to nemusí líbit, ale často jim bývá přisuzováno výsadní postavení. Co však řecké mytologii nelze upřít je fakt, že má velký vliv na západní kulturu. Inspirovala a ovlivnila řadu malířů, sochařů, dramatiků i filosofů. Avšak náměty z ní čerpají umělci i myslitelé dodnes. Její bohatství je výsledkem splynutí víry a mýtů původních civilizací s mýty nájezdníků, kteří v pravidelných intervalech do Řecka přicházeli a chtěli si jej podmanit.¹³ Takový postup je však pro řeckou kulturu typický – neuchovávat staré, podporovat vznik nového; integrovat se s cizími kulturami.¹⁴ Tento přístup vedl k tomu, že s vývojem kultury se pochopitelně měnila i řecká mytologie. Původní řecké náboženství bylo spjata s fetišovým kultem, který chápал tehdejší svět tak, že je ovládán magickými silami, jež se soustřeďují právě ve fetiši, což je předmět, jemuž se přisuzuje zvláštní moc.¹⁵ Toto pojetí postupem času přešlo do animismu. Tehdejší lidé tak připisovali duši všemu v přírodě. Tito smyšlení neurčití duchové posléze nabyli lidskou podobu a stali se bohy. Tedy získali obraz, v jakém je známe dnes.

Při vyslovení pojmu řecká mytologie každému nejspíš vyvstanou

13 KOLEKTIV AUTORŮ. *Mytologie*. 2002. str.135

14 PUHVĚL, J. *Srovnávací mytologie*. 1997. str. 153

15 DEMJANČUKOVÁ, D. *Teorie a dějiny náboženství*. 2003. str. 68-69

představy o klasickém řeckém polytheismu, o známých hrdinech, popř. stvůrách, které se často v řeckých mýtech vyskytují. Ovšem ve světě řecké antiky si každé město vytvářelo vlastní znění mýtu. Tím pádem existuje několik jejich různých verzí.¹⁶

Původně se mýty předávaly ústně, s jejich zapisováním se začalo kolem roku 750 př. n. l.¹⁷ Nejvíce se čerpalo z pramenů Homéra (Ílias a Odysseia) a Hésioda (Theogonia). Zatímco Homérova díla jsou chronicky známá, s Hésiodovy mýty o stvoření světa a bohů je obeznámeno menší množství lidí. Šíření mýtů z obou pramenů probíhalo konkrétně v antických Athénách dvojím způsobem. Buď prostřednictvím recitátorů nebo pomocí divadla. Obzvláště druhý způsob byl velmi oblíbený. Athéňané k divadlu připojovali i diskuse a debaty o úloze bohů a hrdinů v jejich životě, což činilo jejich mytologii dynamickou a stále nově interpretovanou.¹⁸

1.3.1 Řecký polytheismus

Řecké mýty se zabývají především zrozením bohů a jejich životem. Vyskytují se všude, snad v každém hrdinském mýtu figuruje bůh, ať už v roli pomáhajícího či škodícího. Proto považuji za vhodné řecký polytheismus alespoň částečně ve své práci přiblížit.

Bohové v Řecku měli nejen lidskou podobu, ale i vlastnosti, včetně slabostí. Nebyli zobrazováni jako dokonalí. I oni byli za určitých okolností smrtelní a podléhali osudu, jež nad nimi stál a kterého se obával i nejvyšší vládce bohů a lidí Zeus. Pakliže je řeč o Diovi, ráda bych upozornila na to, že Zeus a bohové s ním spojení (Olympané), nebyli těmi, kdo stvořili svět.

16 KOLEKTIV AUTORŮ. *Mytologie. Bohové, hrdinové, mýty*. Přel. V. Čadský. 1. vyd. Praha : Slovarť, 2007. str. 54

17 tamtéž

18 tamtéž

Byli dokonce až třetí generací vládnoucích božstev. O vzniku světa existuje v řecké mytologii několik verzí, nejznámější je však od Hésioda. Podle něj byl počátku všeho abstraktní princip zvaný Chaos, což řecky znamená „zející prázdnota“.¹⁹ Hésiodos ve své Theogonii uvádí, že z Chaosu bylo stvořeno pět původních živlů, z nichž první byla Nyx (noc) – ve stravěku považovaná za živel. Ta dala život dalším prvkům vesmíru. Zbylými živly byli Gáia (země), Tartaros (podsvětí), Erebos (temnota podsvětí) a Erós (smyslná touha, láska).²⁰ (Trochu odlišnou verzi o vzniku světa podává příběh, kdy právě Nyx byla na počátku všeho. Oplodnil ji vítr, z čehož se zrodil Erós, bůh lásky. Ten odhalil celý svět – oblohu a zemi = Gáiu.²¹ Dále už je příběh stejný.)

Byla to právě Gáia, která zahájila generaci bohů. Měla potomky sama ze sebe, mezi nimiž byl i Úranos (hvězdné nebe), který se stal později jejím chotěm a s nímž zplodila řadu dětí. Současně jejich sňatkem byla k sobě připoutána země a nebesa. Z jejich svazku vzešel mimojiné Titán Kronos, který později nahradil svého otce v roli nejvyššího boha. Kronos se svou chotí (a současně sestrou) Rheou dali život třetí generaci bohů, kteří jsou nám známi dnes. Patří k nim již zmiňovaný Zeus (nejvyšší bůh po Kronovi), Démétér, Héra, Hestia, Hádés a Poseidón. Tito bohové následně plodili děti, z nichž se stávali další obyvatelé Olympu (= nejvyšší hora severního Řecka, na níž se tato generace bohů usídlila).

Tato stručná genealogie řeckého božstva alespoň částečně přibližuje, jak se dostali k moci nejznámější bohové řeckých mýtů, kteří v životě hérůů zastávali různě důležité role. Jejich zrození a cesta k vládě nad lidmi byla spletitá, avšak zmiňovat tyto příběhy podrobněji považuji ve své práci za irelevantní.

19 KOLEKTIV AUTORŮ. *Mytologie*. 2002. str.136

20 tamtéž

21 KERÉNYI, K. *Mytologie Řeků I. Příběhy bohů a lidí*. Přel. J. Binder. 1. vyd. Praha : OIKOYMENH, 1996. str. 22

1.3.2 Řeční hrdinové

Pojem *hrdina* pochází z řeckého *hērōs*, ἦρως. Ačkoli je mytologie řeckých hērōů s mytologií bohů úzce propojena, je mezi nimi podstatný rozdíl. Mytologie hrdinů totiž vždy nějakým způsobem souvisí s historií. Hrdinské mýty jsou více líčeny jako dějinné události a mytologie jako kdyby šla do pozadí. Hrdinové tak představují bytosti, které žily v dějinách. Ovšem nelze zas jejich působení v mýtech přisuzovat jen „historičností“. Bezesporu jsou čestnými mytologickými postavami. Díky tomu jsou ve spojení s bohy a zastupují podoby pravzorů. Jejich existence rozhodně není stejná jako u většiny lidí, obsahuje něco navíc, ale nelze je přiřadit k bohům. Proto se u řeckých hrdinů hovoří o jakési kvazi-existenci.²²

Spousta hērōů je považována za tzv. polobohy. Osobně tento terminus *technicus* nemám ráda, poněvadž o hrdinech vypovídá jako bytostech mající nějakou vlastnost bohů, což je značně zvýhodňuje oproti obyčejným lidem, kteří nadlidskými vlastnostmi neoplývají. Dále to evokuje nesmrtelnost hrdinů. Nebo alespoň jejich odolnost vůči zraněním či nemocem. V neposlední řadě se předpokládá, že jim budou bohové nakloněni. Ovšem ani jeden z uvedených rysů není tak úplně pravdivý. Žádný z řeckých hrdinů nemá nadpřirozené vlastnosti. Jsou pouze obdarováni velkou mírou lidských vlastností. Výjimečnými je činí fakt, že v sobě mají více kuráže a fyzických sil. To jediné je odlišuje od běžných lidí, ale stále hovoříme o vlastnostech, které jsou lidem vlastní. Co se týče nezranitelnosti hrdinů, zde narazím, jelikož se nabízí samotný Achilleus, kterému se ve své práci věnuji a jehož jediné zranitelné místo bylo na patě. Ovšem jeho osud vyvracel jeho možnou nesmrtelnost, neboť mu bylo předpovězeno, že padne v boji. Sice jako velikán, ale bude mrtev. Nikdy nebylo řečeno, že je Achilleus nesmrtelný, protože se vědělo, že zemře. Nikde jsem ani nenarazila na zmínky, kde by se psalo, že byl Achilleus

²² KERÉNYI, K. *Mytologie Řeků II. Příběhy hērōů*. Přel. J. Binder. 1. vyd. Praha : OIKOYMENH, 1998. str. 12

vážně raněn, avšak díky božskému původu své matky se mu rána zázračně zahojila. Nebyl raněn proto, že byl výjimečný v boji a dokázal se tak případným zraněním vyhnout. Jeho pomyslný ochranný krunýř se později prokázal být k ničemu, když byl zasažen šípem do paty, čemuž podlehl. Ostatní známí hrdinové měli rovněž jisté výhody, ale dopředu o nich nevěděli. Např. synové samotného Dia Héraklés a Perseus. Héraklés byl po své smrti přizván na Olymp a Perseus se dostal na oblohu (dodnes je zvěčněn v podobě souhvězdí). Nicméně svůj konec neznali, tudíž oni sami i okolí sice žili v tom, že jsou výjimeční, ovšem smrtelní. Co se týče přízně bohů, ta byla u každého hrdiny odlišná. Kdo podporoval jednoho, mohl škodit druhému. V žádném případě nelze tvrdit, že by všichni bohové jednomu hrdinovi nadřžovali nebo mu naopak házeli klacky pod nohy. Vždy se našla vyšší síla, která danému hérovi s chutí znepríjemnila život. Na druhou stranu řada bohů svým oblíbencům často ochotně podala pomocnou ruku. To jsou důvody, proč bych hrdiny nenazývala polobohy. Jsou to výjimeční lidé, kteří během svého působení na zemi neměli s božským životem nic společného. S bohy byli ve spojení, jeden z nich byl možná i jejich rodič, ovšem to nezaručovalo božské výhody v životě hrdiny.

Řecká mytologie u svých héroů navíc vyzdvihuje právě jejich lidskou stránku. Především je zdůrazněna ve chvílích, kdy hrdina trpí. Kvůli těmto častým tížím osudu a utrpení jsou hérojské mýty často tragické. Jsou to potenciální tragédie.²³

Pro mytologické hrdiny je typické jejich nezaměnitelné jádro, které se u nich projevuje v různých situacích znovu a znovu. Jedná se o jakousi zvláštní podstatu, která je vystihuje a neomezuje se přitom pouze na jejich vlastnosti. Na základě těchto podstat je možné rozeznávat jednotlivé hérojské typy, přičemž však ve svém nitru zůstává každý hrdina jedinečný. Stejně jako osobité jádro, patří k hérovi i jeho kult. Uctívání hrdiny probíhalo zvláštním způsobem. Byl to kult v pravém slova smyslu, jehož

23 KERÉNYI, K., *cit. d.*, str. 21

součástí byly přísné rituální obřady. Znamenal jakousi daň a projev díky hrdinovi. Jeho uctívání bylo samozřejmostí, ovšem nejednalo se o výraz citového vzrušení a nadšení vůči hérovi. Nebyla to pouhá poklona, nýbrž uctívání v podobném duchu jako bylo prokazováno například podsvětním bohům.²⁴ Z toho jasně vyplývá, jakou vděčnost a respekt lidé k hrdinům chovali. Patřila jim jejich přízeň a uznání.

Existuje však vůbec nějaká obecná představa o mytologických hrdinech? Jak je lidé vnímali a přistupovali k nim? K základním prvkům pojetí řeckého hrdiny patří zejména vznešenost a sláva. *„Všichni byli vznešeného původu: byli to králové nebo vladaři, vládci zemí či měst, velitelé armád, vlastníci pohádkového bohatství. Všichni do jednoho byli pohlední, urostlí a stateční. Zachovávali přísná pravidla chování: byli uctíváni k ženám i k ostatním, kteří potřebovali ochranu; posvátné byly například zákony pohostinnosti a žádný hérós hodný toho jména by neodehnal od svého krbu žebráka. Nejdůležitější však byla posedlost héróů věhlasem a slávou.“*²⁵ Toto je jeden z možných pohledů na řecké hrdiny, jenž zachycuje jejich typické rysy. S jednotlivými částmi uvedeného tvrzení je možno souhlasit. Většinou héróů v žilách skutečně kolovala urozená krev a popisování jsou vždy jako statní krasavci, kteří ctí pravidla chování (když opomeneme jejich výbuchy vzteku a pomstychtivost). Ovšem dle mého názoru nelze prohlásit, že by jim šlo primárně o věhlas a slávu. Dobré jméno pro ně bezpochyby mnoho znamenalo, ale vykonané skutky nečinili z důvodu se proslavit, nýbrž kvůli sjednání pořádku a spravedlnosti, což je slavnými beztak učinilo. Žádná obecná charakteristika řeckého hrdiny nebude asi dostačující, avšak výše popsanou osobnost mýtického héroa, až na uvedené drobné výtky, shledávám za solidní.

24 KERÉNYI, K., *cit. d.*, str. 12-14

25 BURNOVÁ, L. *Řecké mýty*. Přel. M. Mikyska. 2. vyd. Praha : Levné knihy KMa, 2006. str. 11

2 Pojetí archetypu

2.1 Kolektivní nevědomí

K osvětlení pojmu *archetyp* je třeba charakteristiky dalšího pojmu: *kolektivního nevědomí*. Archetyp je totiž jeho obsahem.

Nejlepší objasnění obou pojmů nabízí psycholog Carl Gustav Jung. Ve svém díle *Archetypy a nevědomí* poskytuje velké množství vysvětlení toho, co kolektivní nevědomí je a jak se projevuje. Ovšem na druhou stranu jeho rozsáhlé informace nepřináší jednotnou definici onoho pojmu. Osobně mne nejvíce zaujalo definování kolektivního nevědomí tvrzením, že se jedná o: „*nejniternější zděděné duševní obsahy (např. historické zkušenosti, vize) typické pro danou společnost.*“²⁶ Tuto definici považuji za ve své formulaci prostou, svým obsahem však velmi hlubokou. C. G. Jung ovšem nabízí bližší objasnění kolektivního nevědomí. Svůj výklad začíná nejprve v obecné rovině – říká, že nevědomí stejně jako vědomí je záležitostí duše (psýché). Ovšem na jeho přítomnost se přišlo mnohem později. Jung souhlasí s obecnými teoriemi, které vypovídají o tom, že duše je tvořena vědomím a tím, co vědomí obsahuje. Tuto myšlenku dále rozvíjí a dodává, že v našem vědomí se odehrávají procesy poznávání. Funguje to tak, že v okamžiku, kdy na nás nějaká věc působí a my si o ní utváříme pojem a představu, snažíme se ji zachytit jako celek. Ve skutečnosti se nám však daří postihnout jen jeden z jejích aspektů. Přitom pravidelně podléháme domněnám, že jsme ji zachytili kompletně. Tím pádem se veškeré naše poznání stává neúplným.²⁷ Jinými slovy my se domníváme, že poznáváme celek, ovšem ve skutečnosti zachytíme jen několik jeho prvků. Odnášíme si tak pocit, že máme o dané věci kompletní znalosti, avšak je to jen klam,

²⁶ ABZ slovník cizích slov, http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/hledat?typ_hledani=prefix&cizi_slovo=kolektivn%ED+nev%ECdom%ED

²⁷ JUNG, C. G. *Archetypy a nevědomí*. Přel. E. Bosáková, K. Černá, J. Černý. 2. svazek. 1. vyd. Brno : Nakladatelství Tomáše Janečka, 1998. str. 17

oplýváme pouze částečnými znalostmi, tudíž naše poznání je neúplné. Aby však proces poznávání mohl vůbec probíhat, musí nám informace proudit do vědomí (tudíž člověk musí být střízlivý). Poznávat můžeme v podstatě vše, co je poznatelné, tedy co leží v mezích teorie poznání. Takové vědomé informace se nám ukládají. Ovšem existují i myšlenky, které k nám pronikají nevědomky, tudíž neproudí do našeho vědomí, nýbrž mimo něj. Tyto nevědomé poznatky jsou od vědomých odděleny pouze „prahem“ (tzv. práh vědomí), a přesto se nám mohou jevit jako nedosažitelné.²⁸ Vědomě bychom jich zřejmě nikdy nedosáhly, ovšem občas tyto nevědomé znalosti přeskočí do vědomí, čímž se o jejich existenci dovídáme.

Nicméně platí, že ačkoli si jsou vědomí a nevědomí natolik blízké (mají dokonce stejné funkce), nestane se, že by nevědomý proces překročil práh a stal se tak pro naše vědomí vnímatelným. Nevědomé procesy jsou na prožitcích vědomí nezávislé. V této souvislosti zaznívá myšlenka, která vystihuje pojem kolektivního nevědomí, a sice, že v nevědomých poznacích jsou obsaženy prastaré zkušenosti lidstva.²⁹ Z toho o nevědomí vyplývá, že ho nemůžeme označit za to, co je pro nás zcela neznámé. Je v něm obsaženo *„vše, co vím, na co však momentálně nemyslím; všechno, čeho jsem si byl kdysi vědom, nyní však je zapomenuto; všechno, co je vnímáno mými smysly, ale mým vědomím nepovšimnuto; všechno, co bezděčně (nevědomě) cítím, na co myslím, vzpomínám, co chci a činím; všechno budoucí, co se ve mně připravuje a teprve později se dostane do vědomí“*.³⁰ Takto vylíčený obsah nevědomí se nazývá *individuální* neboli *osobní nevědomí*, ovšem zabírá jen zanedbatelnou část z celkového nevědomí. Vychází z individuální zkušenosti a z toho, co bylo získáno záměrně a přímo daným jedincem. Oproti tomu větší část nevědomí, která zasahuje do hloubky, se nazývá *kolektivní nevědomí*. Jak již z názvu vyplývá, nejedná se o subjektivní záležitost. Toto nevědomí je vrozené a už nemá individuální, nýbrž všeobecný charakter. Lze říci, že v kolektivním nevědomí

28 JUNG, C. G., *cit. d.*, str. 22

29 JUNG, C. G., *cit. d.*, str. 24-25

30 JUNG, C. G., *cit. d.*, str. 38

jsou uloženy obsahy a způsoby chování, které jsou u všech lidí stejné. Všichni jedinci tak mají totožný všeobecný duševní základ, z něž vychází.³¹

Hlavní rozdíl mezi kolektivním a individuálním nevědomím je ten, že individuální nevědomí představuje osobní vklad jedince. Je tvořeno z obsahů, které byly dříve vědomé, ale z vědomí se vytratily tak, že byly buď vytěsněny nebo zapomenuty. Oproti tomu kolektivní nevědomí nevychází z osobní zkušenosti, nevyvíjí se individuálně. Za svou existenci vděčí výhradně dědičnosti. Na rozdíl od osobního je kolektivní nevědomí vrozené. Jeho obsahy nikdy předtím vědomé nebyly, tvoří je totiž archetypy.³²

2.2 Archetyp

C. G. Jung archetyp formuluje různými způsoby. Nabízí řadu definic tohoto pojmu, což je oproti kolektivnímu nevědomí značné zjednodušení. Jednotlivá vymezení přispívají k dobrému pochopení archetypu, i přesto, že se nejedná o jednoduchou myšlenku hlubinné psychologie. Značné přiblížení tohoto pojmu zaznělo již u komentáře ke kolektivnímu nevědomí, jelikož archetyp je jeho součástí a je s ním neodmyslitelně spjat. Bez něj by neexistoval, respektive by neměl být kde uložen.

S výrazem *archetyp* ovšem nepřišel Carl Gustav Jung jako první. Pojem „*archetypus*“ použil např. již filosof a teolog Filón Alexandrijský v souvislosti s obrazem božím v člověku. Dokonce se vyskytl v souboru filosofických spisů Corpus Hermeticum, kde je archetyp dán do souvislosti s bohem, jelikož právě bůh je označován za archetypické světlo.³³ Samotný výraz *archetypus* nebo jiné slovo mající stejný význam, používala v minulosti celá řada myslitelů. To znamená, že myšlenka o pradávných

31 JUNG, C. G., *cit. d.*, str. 98

32 JUNG, C. G., *cit. d.*, str. 147-148

33 JUNG, C. G., *cit. d.*, str. 98

obecných obrazech je tu již od nepaměti a vyskytuje se v různých oblastech lidského bádání. Kolektivně nevědomé obsahy, jak můžeme archetypy jinak nazývat, představují v různých disciplínách jakési vzory. Ve starověké filosofii to byly vzory idejí, v psychologii vzorec vnímání a třeba v literatuře označuje vzory postav. Při vyslovení slova archetyp nejspíš vyvstanou asociace právě typu pravzor nebo první vzor. Toto prosté vyjádření archetypu je samozřejmě v pořádku. Však archetyp se zjednodušeně vysvětluje jako pravzor, pramyšlenka, praobraz – zkrátka společný předávaný a následně přejímaný ideál.³⁴ Přičemž vždy závisí na kultuře a výchově (jednoduše prostředí), kde je předáván. Z těchto prostých definic ani není nutné zdůrazňovat, že se jedná o vrozené obrazy, neboť tento fakt z nich sám vyplývá.

Jak již bylo řečeno výše, archetyp tvoří obsah kolektivního nevědomí. Jeho přítomnost naznačuje, že v lidské duši existují určité formy, které jsou všudypřítomné a všude rozšířené. Archetypy si tak můžeme představit jako preexistující formy, které dodávají obsahům našeho vědomí podobu. Z toho důvodu si lze uvědomit až sekundárně.³⁵ Jsou tím „prvotním“ v nás. Jedná se o „čistou, nefalšovanou přirozenost“ (ve smyslu, že jsou člověku přímo dané a skutečně v něm existují).³⁶ Archetyp, jakožto duševní orgán, je přítomen v každém z nás.

Ovšem často se mluví o archetypech v plurálu – kolik tedy vlastně archetypů je? Je možné to určit? Jung odpovídá: „*Je tolik archetypů, kolik je typických situací v životě. [...] Když se v životě přihodí něco, co odpovídá archetypu, archetyp se zaktivizuje, aby se prosadil [...].*“³⁷ Z toho vyplývá, že archetypy během svého života můžeme „probudit“ nesčetněkrát. Dřímají v nás a záleží jen na okolnostech, kdy se projeví. V souvislosti s jejich očekávanými i neočekávanými projevy se někdy archetypy dávají

34 JUNG, C. G., *cit. d.*, str. 148

35 tamtéž

36 JUNG, C. G., *cit. d.*, str. 66

37 JUNG, C. G., *cit. d.*, str. 155

do kontextu s vrozenými instinkty.³⁸ Pochopitelně počet zaktivizovaných archetypů je u každého jedince odlišný. Pakliže ale víme, že archetypy jsou uloženy v nevědomí každého z nás a nečekaně se projevují, jak je možné jejich existenci dokázat? Poněvadž mají vyvolávat jisté duševní obrazy, existuje několik případů, jak je zachytit. Za hlavní zdroj se považují sny, jakožto „*spontánní výtvoř nevědomé duše, které jsou neovlivněné jakýmkoli vědomým záměrem*“.³⁹ Právě ve snech se promítají naše nejniternější představy, které nejsme s to ovládat. Proto jsou sny drahocenným zdrojem pro archetypální obrazy. Při jejich výkladu je ovšem nutné brát na zřetel, zda motivy objevující se ve snech jsou nebo by mohly být danému jedinci známy. Po vyloučení těchto podnětů zbydou obrazy, které mají svůj původ v kolektivním nevědomí. Dalším zdrojem, odkud je možné čerpat archetypy je tzv. *aktivní imaginace*.⁴⁰ Tento pojem chápu a zjednodušeně vysvětluji tak, že se jedná o sérii fantazií, na které se jedinec záměrně koncentruje. Jeho fantazijní činnost je vědomá, ovšem prolíná se sněním, jež je nevědomé. Fantazie tak může ovlivňovat sen. Během aktivní imaginace se při bdělém stavu rozvíjí nevědomý materiál, čímž se získávají archetypální obrazy. Dalšími uvedenými zdroji, z nichž lze dokázat existenci archetypů, jsou bludné myšlenky duševně nemocných, fantazie ve stavech transu nebo sny z raného dětství.⁴¹ Jinými slovy setkání s archetypy umožňují sny, fantazie nebo duševní poruchy.

Ale nejen tyto zdroje jsou prostředníkem pro setkání s praobrazy. Důležité a užitečné jsou pro studium archetypů rovněž mýty, zejména pak řecká mytologie, jelikož obsahuje celou řadu nejen jedinečných postav, ale i situací, které mají svůj vlastní originální způsob jak vyřešit nastolený problém nebo jsou naopak typické pro svou bezvýchodnost. Ať už dílčí situace ale dopadnou jakkoli, většinou jim předchází svízele, ke které se jednotlivé postavy staví různě. Právě pro své typické charakteristiky se stávají vzory. U archetypálních situací se nemusí zachovat celý příběh, stačí

38 JUNG, C. G., *cit. d.*, str. 59

39 JUNG, C. G., *cit. d.*, str. 156

40 JUNG, C. G., *cit. d.*, str. 157

41 JUNG, C. G., *cit. d.*, str. 158

jejich pomyslné jádro kolem něž ostatní příběhy krouží (viz Odysseova cesta domů → odysea). Právě tato podstata příběhu je zachována v podobě archetypu, jenž se jakožto vzorec nemění. Liší se pouze výklad příběhu, který je různý podle doby a místa vzniku. Jak již bylo řečeno v kapitole o mytologii, jednotlivá řecká města vykládala tentýž mýtus různými způsoby. Jádro bylo zachováno, ovšem celkové podání mýtu se různilo. Nemusíme se však omezovat jen na řecká města, každý národ má své mýty, které zrcadlí jeho hluboce zakořeněné motivy. Ačkoli je interpretují různé kultury, vykazují tyto mýty společné rysy. Svůj základ mají právě v archetypech. A aby bylo možné k těmto nejhlubším formám proniknout, využívá se právě mýtických příběhů nebo lidových pohádek. Jejich vyprávění působí na složku v našem kolektivním nevědomí, která se, byť hluboce uložena, zaktivizuje a následně projeví. Setkání s archetypem tedy neumožňuje pouze fantazie, sen nebo psychická nemoc, nýbrž i mýtus.

2.2.1 Archetyp hrdiny

Jak již bylo řečeno výše, hrdina představuje postavu, která díky svým mimořádným vlastnostem a schopnostem je neobyčejná a koná významné skutky, jež jí zaručují slávu. Oblibu si mytologický hérós získává tím, že i přes svou výjimečnost je stále „pouhým“ člověkem. Dokládá to mimojiné jeho střídání pocitů a emocí jako: odvaha – strach, síla – slabost či radost – smutek.⁴² Fakt, že je omylný a dokáže se rozplakat, ho k lidem přibližuje, ovšem svými skutky a stylem života se bude od ostatních vždy výrazně odlišovat. Hrdina během své životní cesty vykoná řadu bojů s nepřáteli, kterými jsou často nejrůznější monstra, plní nebezpečné úkoly, okusí porážku, která ho přivede na samé dno, aby se tak následně mohl od něj odrazit a projít znovuzrozením. Jeho život je plný překážek, které, někdy s

⁴² BLAŽKOVÁ, M. *Odysseovy cesty od Homéra k postmoderně*. In. *Éthos ve výchově, umění a sportu*. HOGENOVÁ, A., PELCOVÁ, N. 1. vyd. Praha : Univerzita Karlova v Praze, 2009. str. 182

většími obtížemi, překonává, za což pak ovšem sklízí zasloužený věhlas a uznání. Hrdina je tedy člověk, jemuž se podařilo probojovat přes svá osobní omezení. Své myšlenky a inspirace čerpá ze základních zdrojů lidského života, což stvrzuje jeho lidství a popírá božský život. Hrdina umírá jako současný člověk, ale jako člověk věčný (zdokonalený) se rodí znovu. „*Jeho druhým vážným úkolem a skutkem je vrátit se v přetvořené podobě k nám a učit nás to, co se dozvěděl o obnoveném životě.*“⁴³

Dobrodružství mytologického hrdiny má obvykle stejnou dráhu. Drží se předepsaného vzorce, který obsahuje tři základní fáze, jimiž jsou: *odloučení – iniciace – návrat*.⁴⁴ První fáze je myšlena ve smyslu odloučení od rodiny, domova či od celého světa. K odchodu je hrdina nucen z důvodu naplnění svého poslání, k němuž by bez výpravy do světa nedošlo. Opustit svůj domov se hrdinovi často nechce (např. Odysseus). Na druhé straně podléhá volání dobrodružství, jenž ho nesmírně přitahuje a s odlukou problém nemá (např. Achilles). Dalším stadiem je iniciace, jež představuje podnět, díky němuž hrdina pronikne ke zdroji moci. Během této fáze hrdina prochází řadou zkoušek spojených se střídavými pocity úspěchu i beznaděje, nicméně vyvrcholením je vítězství nad nepřáteli, světem i sebou samým. Tato etapa je z celkového hrdinova dobrodružství nejoblíbenější. Překonané zkoušky, utrpení a následná totální výhra se často odrážejí ve světových literárních dílech i filmových zpracováních. Hrdina se tu setkává s pomocí samotných bohů nebo jejich poslů, dostávají se k němu drahocenné rady i amulety, jež mu mají usnadnit cestu nebo pomoci překonat náročný úkol.⁴⁵ Poslední fází je návrat a nové začlenění hrdiny do společnosti. Tato etapa je nezbytná pro završení jeho životní cesty a uzavření tak předem nastaveného vzorce. Navíc je hrdinův návrat ospravedlněním dlouhého pobytu mimo společnost. Návratit se však může až ve chvíli, kdy jeho výprava dospěje ke svému konci. Je jakousi povinností vrátit se zpět, neboť se svým příchodem s sebou hrdina přináší

43 CAMPBELL, J. *Tisíc tváří hrdiny. Archetyp hrdiny v proměnách věků*. 2000. str. 33

44 CAMPBELL, J., *cit. d.*, str. 41

45 CAMPBELL, J., *cit. d.*, str. 95

„život proměňující trofej“, pro kterou se vlastně vypravil.⁴⁶ Pravidla vyžadují uzavřený kruh, tedy hrdina se musí ze svých dobrodružných cest vrátit se schopností prokazovat lidstvu dobrodiní, čímž může přispět k obrodě společnosti, národa či celého světa. Ovšem pro hrdinu může samotný návrat znamenat vůbec nejobtížnější požadavek. Je možné, že silné zážitky z cest, při kterých byl svědkem nejednoho lidského trápení, v něm zanechaly nerasmazatelnou stopu, jež vyrušila vzpomínky a zájem o tento svět, tedy i o domov. Druhou možnou komplikací spojenou s návratem je naopak nutkání uskutečnit příchod domů dřív, než by byl hrdina podroben všem iniciačním zkouškám. Přistoupil by tak přímo k cíli, s úmyslem vykonat pro svět dobrodiní, ovšem nesplnění všech zkoušek by vyvolalo nerovnováhu sil, což by mohlo vyústit v tak prudkou reakci, že by ho tyto síly smetly jak zvenčí, tak zevnitř. Pokud by se hrdinovi přeci jen podařilo vrátit bezpečně zpět, mohl by se setkat s nepochopením a přehlížením ze strany společnosti (ačkoli právě jí chtěl pomoci), což by mohlo vést ke zhroucení celé jeho životní dráhy.⁴⁷ Zkrátka návrat musí proběhnout po úplných dvou předešlých fázích. Jedině tak bude do sebe vše zapadat a hrdinův osud se naplní. Není možné jednu fázi vynechat, je nutné alespoň naznačit jeden její základní prvek. Uvedený vzorec o třech etapách je jakýmsi základním plánem hrdinovy životní cesty, který je až na nepatrné odchylky vždy stejný. Jedná se tak o archetypový model hrdinova života.⁴⁸

Celý hrdinův život je líčen jako řada podivuhodných událostí a jedno velké dobrodružství. Hrdinství však člověk nemůže dosáhnout, musí mu být předurčeno osudem.⁴⁹ Hrdinovi tak nezbyvá nic jiného než se přemoci a se svým osudem se statečně vyrovnat a naplňovat se ctí svůj „předepsaný“ život.⁵⁰ Posledním aktem v životě hrdiny je jeho vlastní smrt nebo odchod. Svého konce se však nebojí, uzavírá totiž smysl jeho plnohodnotného života.⁵¹

46 CAMPBELL, J., *cit. d.*, str. 179

47 CAMPBELL, J., *cit. d.*, str. 46

48 CAMPBELL, J., *cit. d.*, str. 47

49 CAMPBELL, J., *cit. d.*, str. 284

50 BLAŽKOVÁ, M., *cit. d.*, str. 182

51 CAMPBELL, J., *cit. d.*, str. 313

3 Odysseus⁵²

Pro svou práci jsem zvolila Odyssea z důvodu, že ho osobně řadím mezi vrchol hérójské mytologie. Neměl přímý božský původ, neoplýval nadlidskými schopnostmi, byl odkázán na „pouhé“ lidské vlastnosti, z nichž využíval zejména svou moudrost, jež mu byla nejvíce k užitku. Nebyl nesmrtelný, neměl žádné výhody, a přesto přežil 20 let dlouhé odloučení od domova plné bojů a nebezpečí. Vybrala jsem si ho však nejen kvůli tomu, že patří mezi nejznámější mytologické hrdiny, ale i proto, že mi je sympatický jako osobnost. Líbí se mi na něm jeho rozvaha a schopnost zachovat „chladnou hlavu“. Nejedná impulsivně, každý jeho čin je promyšlený a má své opodstatnění. Dle líčených charakteristik na mě Odysseus působí jako zralý muž, který ví co chce a jde si za tím. Oceňuji na něm jeho věrnost ke své vlasti a rodině, která nebyla na síle ani po dvacetileté odluce. Odysseus je pro mne osobnost nabitá nejvyššími ctnostmi, spatřuji v něm pravzor skutečného hrdiny, a proto jsem ho zařadila do své diplomové práce.

Nade vší pochybnost Odysseus patří mezi nejslavnější hrdiny řeckých mýtů a není to jen názor můj. Vlastnosti pro něj typické jsou: vychytralost, odvaha, cílevědomost a vytrvalost. Vychytralost stavím na první místo, poněvadž právě jeho rozumné nápady, smysl pro detail a moudrá rozhodnutí ho činí neopakovatelným hrdinou, který se právem řadí na přední příčky hérójské mytologie. Hlavní zásluhu na jeho slávě má Homér, jenž ho učinil titulním hrdinou své *Odysseiy*. Toto rozsáhlé dílo líčí Odysseovo bloudění, návrat a jeho následnou pomstu nad zpupnými aristokraty v jeho zemi. To jest mimojiné jedna z hlavních myšlenek celého

52 Tato kapitola, vycházející z Homérova příběhu o Odysseovi, zároveň respektuje shodnou interpretaci Odysseova života v dílech:
BURNOVÁ, L. *Řecké mýty*. 2006.
KERÉNYI, K. *Mytologie Řeků II. Příběhy héróů*. 1998.
KOLEKTIV AUTORŮ. *Mytologie*. 2002.
MERTLÍK, R. *Starověké báje a pověsti*. 3., 2. doplněné vyd. Praha : Svoboda, 1989.
PETIŠKA, E. *Staré řecké báje a pověsti*. 5. vyd. Praha : Albatros, 1971.

díla – fakt, že zločin musí být potrestán a odčiněn⁵³. Takto řečeno se může celý epos jevit jako cesta za pomstou s touhou pobít zpupné ženichy, ovšem Odysseia je považována za báseň míru. Boj se v ní vyskytuje pouze v malé části, kdy Odysseus bojuje se ženichy, čímž sjednává spravedlnost⁵⁴. Celá Odysseia je rozdělena na tři části: 1. Osudy Télemachovy, 2. Návrat Odysseův a 3. Pomsta nad ženichy.⁵⁵ Pojem „odysea“ se přejal do dnešní doby a označuje se tím dlouhý časový úsek (říká se: „To byla odysea.“). Ale ať už je tím myšlena skutečná cesta z jednoho bodu do druhého nebo označení pro komplikovaný životní osud, stále má toto vyjádření připodobňovat strastiplnou bludnou pouť hrdiny Odyssea.

Odysseus, latinsky Ulysses, byl synem reka Láerta a jeho manželky Antikleie (Láertés měl údajně předky od Dia a Antikleia od boha Herma – její otec, Odysseův děd, byl Hermův syn). Jsou ovšem i zmínky, že Antikleiin otec (lupič) si přál, aby dítě počala s králem Sisyfem, tudíž se za Odysseova otce někdy považuje právě Sisyfos (po kterém tak zdědil jeho proslavenou Istivost)⁵⁶. Ovšem řádným otcem a vychovatelem mu byl právě Láertés, na čemž se shodnou všechny prameny. Samotný Láertés se v mládí proslavil hrdinskými činy, pro které byl nazýván héróem. Avšak Trójské války se kvůli vysokému věku už nezúčastnil. Čekal doma na Odyssea, nikdy nepochyboval o tom, že se jeho syn vrátí z války domů. Shledání Láerta se svým synem pak patří mezi nejdojímavější scény Odysseie. Co se týče Odysseovy matky, ta zemřela žalem, když čekala na synův návrat z Tróje. Alespoň tak se to Odysseus dozvídá, když s její duší hovoří během putování v podsvětí.

Samotné jméno Odysseus měl údajně vybrat jeho děd, který byl kvůli loupežení lidmi nenáviděn. Právě nenáviděn, se kterou se ve svém životě setkával, převedl na jméno svého vnuka a pojmenoval ho Odysseem

53 HOMÉROS. *Odysseia*. Přel. O. Vaňorný. Praha : Rezek, 1999. str. 22

54 HOMÉROS., *cit. d.*, str. 18

55 HOMÉROS., *cit. d.*, str. 24

56 KERÉNYI, K. *Mytologie Řeků II. Příběhy héróů*. 1998. str. 236

(*odyssómenos* = nenáviděný).⁵⁷

Odysseus královský titul nezdědil, vládu na ostrově Ithaka vyženil sňatkem s Pénélopou. Stal se tedy ithackým králem, do jehož království spadala Ithaka, Kefallénie, Zakynthos a přilehlé pobřeží. Když se chystala výprava do Tróje, nechtěl se jí Odysseus účastnit. Měl v úmyslu zůstat doma se ženou a synem Télemachem (věděl, že když vstoupí do války, bude od své rodiny odloučen 20 let, taková byla věštba). Předstíral proto, že je šílený, aby nemusel jít do vojska krále Agamemnóna, který si jeho účast žádal. Zapřáhl do pluhu koně spolu s volem a se směšnou pokrývkou hlavy začal orat, přičemž pole oséval solí (v té době nikdo koně na pole nezapřahal a pokrývka na hlavě byla pro krále nedůstojná). Avšak Palamédés, který pro Odyssea přišel, tuto lest prohlédl, vzal jeho malého syna Télemacha a položil ho před spřežení. Odysseus pochopitelně zastavil, a tak se prozradil, že šílenství předstíral. Nezbylo mu tak nic jiného, než s ostatními odplout do Tróje (později se za to Palamédovi krutě pomstil tak, že během války na něj nastražil falešný dopis, který ho usvědčoval z napomáhání druhé straně, za což si měl brát úplatky v podobě zlata; nevinného Palaméda pak rozzuření Řekové ukamenovali)⁵⁸.

Odysseus svou účastí v Trójské válce značně přispěl k vítězství Řeků, a to nejen díky své odvaze a síle, ale především moudrosti. Například již před samým vypuknutím války poradil nápadníkům krásné Heleny, aby všichni, bez ohledu na to, koho si vybere, přísahali, že budou nápomocni ve chvíli, kdyby se Helena dostala do nesnází, např. z důvodu únosu. Díky této úmluvě získal Meneláos (Helenin choť) většinu vojáků pro své tažení do Tróje, aby získal zpět svou ženu, kterou mu unesl trójský princ Paris.

Odysseus má rovněž zásluhu na tom, že do Trójské války vstoupil Achilleus, kterého Řekové nutně potřebovali. Ukrýval se v přestrojení za dívku na ostrově Skyros. Odysseus o této skutečnosti věděl a využil Isti, aby Achillea odhalil. Předložil před dívky dary, mezi nimiž byl i oštěp a štít. Achilleus okamžitě skočil po zbraních, čímž se prozradil. Podrobněji bude

⁵⁷ tamtéž

⁵⁸ KOLEKTIV AUTORŮ. *Mytologie*. 2002. str. 210

tato událost zmíněna v souvislosti s Achilleem.

S dalším mazaným nápadem přišel Odysseus ohledně úspěšného vylodění se v Tróji (věštba totiž říkala, že kdo se jako první dotkne trójské půdy, první padne). Odysseus tedy vyhodil na břeh svůj štít a skočil na něj – když jeden dychtivý mladík viděl, že Odysseus je již na břehu, skočil za ním, dotkl se země a v tu chvíli byl probodnut kopím. Po této nešťastné události tak mohl vstoupit na půdu i Odysseus a jako druhý Achilleus.

Odysseus byl důležitým článkem řecké armády během celé Trójské války. Respekt před ním měli nejen Trójané, ale i samotní Řekové. Například po Achilleově smrti se vedl boj o jeho zbroj mezi Odysseem a Aiantem, v němž zvítězil právě Odysseus (později ji předal Achilleovu synovi Neoptolemovi, pro kterého se rovněž vypravil na Skyros, aby vstoupil do války).

Díky Odysseovi zaznamenala řecká strana další úspěch za to, že spolu s Diomédem ukradli z Tróji palladion (= soška, která město ochraňovala). Mělo mnoho replik, ale s Heleninou pomocí Odysseus našel a uloupil pravé palladion. Tímto činem Trója ztratila svou ochranu. Její dny pak byly sečteny ve chvíli, kdy Odysseus přišel s nápadem obrovského dřevěného koně. Jeho výstavba sloužila jednak jako léčka na Trójany a jednak jako dar pro Athénu, která nad Odysseem držela ochranou ruku. Odysseus byl spolu s ostatními válečníky, včetně Achilleova syna, ukryt v útrokách dřevěného koně, a tak se spolupodílel na dobytí Tróje.

Již události před a během Trójské války z Odyssea udělaly hrdinu s velkým jménem. Následná desetiletá výprava domů jeho slávu ještě znásobila a zapsala tak jeho jméno natrvalo nejen do řecké mytologie, nýbrž do povědomí celého lidstva. Odysseův zdlouhavý a dobrodružný návrat navazuje na konec Trójské války, kdy se bojovníci vrací domů.

Na cestu do své vlasti se Odysseus vydal s několika koráby a již brzy po vyplutí od břehu dobytého města, narazil na zemi Kikonů, jejichž město vyloupil a následně tak s Kikony vedl boj, při kterém padlo několik jeho mužů. Byl to smutný začátek jeho návratu, jenž značil, že cesta to bude

nelehká. Když opouštěli toto nepřátelské území, postihla je veliká bouře, která je hnala od domova (během toho ničila jejich koráby). Přivedla je na ostrov Lótofagů. Byli to hodní, mírumilovní lidé, kteří dávali svým hostům přeslaské ovoce lótos, které když někdo ochutnal, nechtěl se vrátit do své vlasti. A protože několik Odysseových mužů toto ovoce okusilo, musel je poté sám Odysseus násilím dotáhnout na loď. Putovali dál a dostali se na ostrov Kyklópů (= obři s jedním okem), kteří se neřídili žádnými zákony ani řády. Žili jen v jeskyni, měli ženu, dítě a pásli stáda ovcí. Kyklóp Polyfémos (syn boha Poseidóna) uvěznil Odyssea s družinou ve své jeskyni a postupně jednotlivé muže začal pojídat. Vychytralý Odysseus přišel na to, jak obra obelstít. Opil ho, představil se jako Nikdo a poté mu nažhaveným kůlem vypíchl oko. Obr posléze na své druhy křičel, že ho napadl Nikdo, ale ti na základě této informace nebyli schopni útočníka lapit. Odysseus se svou družinou dostal pryč z jeskyně tak, že se zavěsili na břicha Polyfémových ovcí. Kyklóp hrozně zuřil, jelikož z věštby věděl, že ho oslepí Odysseus, ale domníval se, že to bude také obr. Jeho otec Poseidón se za syna mstil v podobě rozbouřeného moře, čímž Odysseovi značně ztížil cestu. Od Kyklópů se tak Odysseova družina dostala k pohyblivému ostrovu, kde vládl král větrů Aiolos. Pohostil celou posádku a Odysseovi dal měch, do kterého uzamkl nepříznivé větry, aby mohli dobře plout domů (do plachet jim tak foukal jen příznivý vítr). Konečně se blížili domů, ale když Odysseus usnul, zvědavá posádka měch otevřela a větry vypustila. Následná větrná smršť tak koráby odvála daleko od domova. Celá družina se s prosbou vydala znovu za králem Aiolem, ale už jim nepomohl. Naopak je odvál dál a dostali se na další ostrov, který obývali zlí krutí obři lidojedi – Laistrygonové. Odysseovi poslové šli za jejich králem, ale ten je spolu s dalšími začal pronásledovat a pojídat. Obři lámali skály a házeli je na koráby, čímž zničili všechny lodě kromě Odysseovy, ta odplavala. Odysseus se jen s jedním korábem a několika muži dostal na pustý ostrov, kde žila čarodějka Kirké. Rozděлил zbytek mužů na dvě stejně početné skupiny a losovali, kdo se vydá za Kirké – šla 2. půlka, které velel Odysseův příbuzný Eurylochos. Kirké nabídla hostům jídlo a pití, pak všechny plácla kouzelným prutem a

proměnila je ve vepře (jen Eurylocha ne, protože čekal venku). Když uviděl, co se stalo jeho druhům, utekl a vše pověděl ostatním. Odysseus se rozhodl, že jim půjde sám na pomoc. Během této cesty potkal boha Herma v podobě mladého jinocha se zlatým prutem. Odysseus zlatý prut od Herma dostal a když dorazil ke Kirké, která ho rovněž chtěla proměnit ve vepře, nic se nestalo. Díky prutu byl Odysseus vůči jejím kouzlům imunní. Navíc se jí postavil a pohrozil smrtí. Čarodějka se začala bát a raději k němu byla vlídná. Proměnila jeho muže zpět a všechny u sebe rok hostila. Když odjížděli, prozradila Odysseovi, že musí do podsvětí za thébským věštcem Theiresiem, aby se zeptal na svůj osud. Poté že mu poradí co dál. Odysseus se tak vydal na moře a našel vchod do podsvětí. Musel provést rituální obřad, díky němuž přivolal duše zemřelých. Když tak učinil, duše přistoupily – první byla duše člena Odysseovy posádky, který zemřel na ostrově, kde sídlí Kirké a žádal svého velitele, aby ho pohřbil. Poté Odysseus promluvil s Theiresiem, který pravil, že ho čeká ještě dlouhá cesta, ale vrátí se, pokud se nikdo z jeho druhů nedotkne posvátných stád boha Héliá. Pokud ano, možná přežije, ale bude sám a vrátí se domů až za dlouhý čas. Tam nalezne bídu a muže, kteří se budou ucházet o jeho manželku Pénélopu, ale Odysseus je ztrestá a poté bude ještě dlouho žít. Tak zněla věštba. Po Theiresiovi mluvil Odysseus s duší své matky, která zemřela žalem po svém synovi. Pověděla mu, že otec na něj čeká na vinici, stejně jako jeho věrná žena a syn. Dále mluvil s dušemi padlých hrdinů např. s Agamemnónem, Achilleem, Mínosem, ale viděl také muka Tantalova a Sisyfova. Když vystoupil z podsvětí a vrátil se s muži za Kirké, pohřbil přítele a čarodějka pak pověděla, co bude dál. Řekla mu o Seirénách (= pěvkyních, které vábí může do záhuby a následně pijí jejich krev); dále že se má vyhnout dvěma skaliskům, kde probíhá ohromná bouře, která nebezpečně tříští moře o skály; po nich že následují další dvě skaliska, kdy jedno je vysoké ke hvězdám a druhé o něco menší. V prvním sídlí Skylla, mořská obluda, jež má 6 hlav a 3 řady zubů (dokáže usmrtit 6 plavců). Druhé skalisko obývá další podmořská nestvůra a tou je Charybdis – ta 3x denně pije moře, které vzápětí vychrlí zpět, takže lodě nemají šanci

proplout. Kirké Odysseovi poradila, ať plují raději kolem Skyilly. Družina se tak po cenných radách vydala na cestu. Nejdříve dorazila k Seirénám. Odysseus svým mužům nechal zalít uši voskem, aby nepodlehli jejich zpěvům. Sám sebe o sluch nepřipravil, jelikož si chtěl vyslechnout onen zpěv, kvůli němuž se mnoho mužů vydalo dobrovolně na smrt. Pro jistotu se však nechal připoutat ke stožáru, aby rovněž nepodlehli pokušení vrhnout se do náručí Seirén. Ostatním nakázal, že ho za žádnou cenu nesmí rozvázat. Vyslechl si tak jejich toužebný zpěv, který pod záminkou rozkoše lákal proplouvající do záhuby. Odysseova loď bezpečně mezi Seirénami proplula a poté, přesně jak pravila Kirké, následovala skaliska s rozbouřeným mořem, kterým se posádce podařilo úspěšně vyhnout. Následně dorazili ke Skyille. Odysseus ji chtěl přemoci, ale nežli stačil něco podniknout, spolykala šest jeho mužů. Po uniknutí této obludě se dostali k ostrovu, kde sídlila Héliova stáda. Bylo tam tolik krav, kolik je dní a tolik ovcí, kolik je nocí. Odysseus se chtěl ostrovu vyhnout, ale Eurylochos s ostatními muži chtěli zůstat z důvodu únavy. Odysseus je však důrazně varoval, aby čerpali jen ze zásob od Kirké. Ovšem nastala bouře, což je přinutilo zůstat na ostrově déle, než zamýšleli. Všechny zásoby již snědli a než aby pomřeli hladu, zabili nejlepší kusy Héliova dobytka a opekli je (Odysseus o ničem nevěděl, jelikož ho bohové uspali). Když se o činu Odysseovy družiny dozvěděl samotný Hélius, žádal po Diovi trest. Ten nastal v okamžiku, kdy posádka vyplula na moře a Zeus jejich poslední koráb zničil bleskem. Všichni zahynuli, zachránil se jen Odysseus, který se dál plavil se na troskách lodi. Dostal se až k mořským příšerám, přímo k Charybdis, když zrovna nasávala vodu. Odysseus se vyšvihl na strom na skále, počkal, až příšera vyvrhne moře i s troskami zpět a plavil se dál po několik dní. Dostal se až k nymfě Kalypsó, která o něj s radostí pečovala. Zamilovala se do Odyssea a chtěla, aby si ji vzal za ženu. Za sňatek mu přislíbila nesmrtelnost a věčné mládí. Ale Odysseus tesknil po domově a vzpomínal na Ithaku, kam se neměl jak dostat. Na ostrově u nymfy strávil sedm dlouhých let. Bohům už ho bylo líto, hlavně Athéně, která se přimluvila u Dia, aby poslal Herma za Kalypsó se vzkazem, že má vypravit Odyssea

domů. Jakmile se to Odysseus dozvěděl, zhotovil si za čtyři dny člun, na kterém mohl odplout. Nymfa mu dala jídlo, pití a poslala za ním příznivý vítr. Když Poseidón zjistil, že se Odysseus vrací domů, rozhněval se a rozpoutal obrovskou bouři, která mu rozbila člun a skoro ho utopila. Ale bohyně moře mu pomohla a Athéna utišila vítr. Odysseus se dostal k pevnině, kde žili Faiékové, mírumilovní plavci, kteří měli zázračné koráby. Vládl jim král Alkinoos. Jeho dcera Nausikaá za pomoci Athény našla Odyssea na pobřeží, pomohla mu a zavedla ho za králem. Odysseus žádal loď, aby se mohl dostat domů. Král s královnou byli z Odyssea nadšeni, pečovali o něj, dali mu dary a slíbili, že ho během spánku dostanou domů. On jim zato vyprávěl všechna svá prožitá dobrodružství a jakmile usnul, dopravili ho i s dary skutečně do jeho vlasti (to se opět nelíbilo Poseidónovi, ale na Odyssea už nemohl, tak se pomstil alespoň Faiékům a přeměnil jim loď na skálu, aby už nemohli nikoho převážet).

V tuto chvíli končí vyprávění o Odysseově návratu domů a začíná další část – pomsta nad ženichy. Začíná ve chvíli, kdy Odysseus zjišťuje, že je doma, zjevuje se mu Athéna a seznamuje ho se situací na Ithace. Ta jest taková, že po tři roky každý den šlechtici vyjídali jeho majetek (zabíjeli dobytek, pili víno). Chtěli dokonce odstranit Télemacha, zabavit královské bohatství a kdyby se do toho vrátil Odysseus, hodlali zabít i jeho. Nutili Pénélopu, aby se za některého z nich provdala. Athéna proto oslovila Odysseova syna Télemacha, aby svolal sněm, přednesl národu své stížnosti a vyzval ženichy, aby opustili jeho dům. Tak udělal, ale nejdříve odplul do Pylu ke králi Nestorovi a poté do Sparty za králem Meneláem pátrat po zmizelém otci. To vše se událo během Odysseovy nepřítomnosti. Athéna ovšem slíbila, že mu bude pomáhat až do konce, dokud nepotrestá povstalce ve své zemi. Pak Odyssea proměnila v žebráka, aby ho nikdo nepoznal a poslala za pastýřem Eumaiem, jenž mu byl po celou dobu nejvěrnější a u kterého se měl setkat se svým synem. Pak řekla i Télemachovi, aby se vydal za pastýřem. Odysseus i Télemachos se setkali, ovšem Odysseus tajil svou totožnost. Až když mu Athéna dala znamení a

proměnila ho zpět, mohl se svému synovi představit. Následovalo radostné shledání, vše si pověděli a plánovali, jak se spolu pomstí zpupníkům. Poté se Odysseus opět přeměnil na žebráka a vydal se do vlastního domu, aby se setkal se ženichy. Ti ho neustále uráželi a ponižovali. Přesvědčil se tak o jejich darebáctví a drzosti, ovšem držel se zkrátka, aby se neprozradil. Trpělivě vyčkával na odplatu. Zároveň se přesvědčil o věrnosti své manželky a některých sluhů, zejména pak pěstounky Eurykleiy. Na druhou stranu zjistil, kteří služebníci ho zradili a pomáhali ženichům. Díky těmto zjištěním Odysseus se svým synem zosnovali plán pomsty. A protože se stále ukryvali u pastýře Eumaia, odhalil i jemu svou totožnost. V tu samou dobu se jeho zoufalá žena Pénélopé rozhodla, že pojme za manžela toho, kdo napne Odysseův luk a prostřelí otvory dvanácti sekyr. Žádný z ženichů luk ani nenapnul, natož pak aby prostřelil otvory sekyr. Přistoupil tedy Odysseus (stále v přestrojení) a chtěl si rovněž zkusit vystřelit. Po výsměchu ženichů dostal luk do rukou, hravě jej natáhl a prostřelil všech 12 otvorů sekyr. Všem došlo, že je to Odysseus, což zahájilo jeho odplatu. Spolu s Télemachem zabíjeli protivníky nejdříve šípy, pak oštěpy. Stála při nich bohyně Athéna a díky tomu poměrně snadno vyhráli. Poté Odysseus potrestal i nevěrné sluhy a služky a představil se konečně své ženě, která však stále nechtěla věřit, že je to skutečně její muž. Pak ale vymyslela lest s jejich manželskou postelí, na kterou mohl přijít jedině Odysseus (chtěla jejich lože vystěhovat, ovšem postel byla zbudována kolem živého olivovníku a nedalo se s ní hnout). Když tuto léčku Odysseus prohlédl, Pénélopé konečně uvěřila, že je to opravdu její manžel. Poté následovalo shledání s otcem Láertem. Celý epos končí tím, že bohové Zeus a Athéna smířili národy padlých ženichů, tudíž nehrozily žádné další války a Odysseus vládl v míru a pokoji.⁵⁹

Řada verzí tohoto mýtu šťastným shledáním a mírem končí. Ovšem v několika pramenech se lze dočíst o úplném konci héraa Odyssea, tedy o jeho smrti. Dle uvedeného příběhu by se dalo očekávat klidné úmrtí,

⁵⁹ KERÉNYI, K. *Mytologie Řeků II. Příběhy hérůů*. 1998. str. 263

ovšem mýty hovoří jinak. Odysseus údajně během svého pobytu u Kirké zplodil s čarodějkou syna Télegona. Když po letech Télegonos dospěl, vydal se na Ithaku hledat svého otce. Ovšem v okamžiku, kdy se oba setkali na pobřeží, Télegonos Odyssea probodl kopím. Šlo o nešťastnou shodu okolností, jelikož Télegonos neměl tušení, že se jedná o jeho otce. Celé vyprávění končí tak, že Télegonos spolu s Télemachem a Pénélopou odvezli tělo mrtvého Odyssea ke Kirké, kde žili ve dvojicích: Télemachos s Kirké a Télegonos s Pénélopou. Tudíž ne pohádkově, nýbrž tragicky končí Odysseův příběh, ostatně jak to bývá u mýtů zvykem.

V celém vyprávění můžeme u Odyssea sledovat jeho statečnost, jež je pokaždé přítomna tam, kde je zapotřebí neutíkat před bojem a zchytralost, která se vždy projeví ve chvíli, kdy samotná síla nestačí. I přes všechny překážky a tragédie je Odysseus schopen pokračovat dál. Je na něm pozoruhodné, že se dokáže vyvarovat pro Řeky největšího nebezpečí, jaké může schopného člověka potkat, a tím je zpupnost.⁶⁰ Avšak v jeho životě přeci jen došlo k situaci, kdy překročil míru a nadhodnotil vlastní osobu. Bylo to při vyvraždění ženichů, ovšem o tomto činu rozhodla jeho ochránitelka bohyně Pallas Athéna, tudíž Odysseus plnil jen to, co mu bylo předurčeno osudem.⁶¹

Na základě výše uvedených skutečností Odysseus splňuje všechny podmínky pro to, aby byl skutečným hrdou. Mezi jeho nejvýraznější rysy a zároveň přednosti se řadí statečnost, mazanost a starostlivost, kterou vykazuje o svou obec a muže, kterým vždy usiluje o život i za cenu svého vlastního.⁶² Dle popisu archetypu hrdiny v předešlé kapitole Odysseus prošel všemi fázemi, kterými hrdina projít má (viz odloučení – iniciace – návrat). Způsob jeho hrdinského života a charakteristické vlastnosti ho činí archetypem hrdiny. Odysseus, jakožto hédos, pro něhož jsou nejtypičtější znaky vchytralost a dlouhé putování, tak slouží jako vzor, se kterým jsou

60 BLAŽKOVÁ, M., *cit. d.*, str. 183

61 tamtéž

62 tamtéž

srovnávají osoby podobného charakteru – příkladem budiž dílo Jamese Joyce *Odysseus*, které je sestaveno podobně jako Homérova *Odysseia*; autor přenesl desetileté bloudění skutečného Odyssea na jeden den irského novináře Leopolda Blooma, přičemž osmnáct epizod této knihy odpovídá zpěvům Homérovy *Odysseie*, z níž jsou jednotlivé události převáděny do 20. století. Dalšími postavami připodobňujícími Odyssea a jeho pouť mohou být hrdinové dobrodružné literatury a filmu (např. díla Julese Verna – *Pět neděl v balóně* nebo *Cesta kolem světa za 80 dní*).

Odysseus zastupuje symbol člověka, jehož kroky se budou vždy ubírat domů. I přes veškeré slasti, které mu mohou nabízet jiné kraje, bude jeho cesta směřovat vždy k domovu, kde najde harmonii, rovnováhu a klid. Zároveň díky svému dobrodružstvím nabitému životu zastupuje *Odysseus* archetyp dobrodruha.

4 Achilleus⁶³

Achillea jsem pro svou práci volila z podobných důvodů jako Odyssea. Spatřuji v něm velikána řecké hérójské mytologie, který se svou slávou řadí mezi její vrchol. Již v kapitole o řeckých hrdinech jsem zmiňovala jeho napůl božský původ, který ho ovšem nijak nezvýhodňoval. Tradovalo se o něm, že je nezranitelný, ovšem první vážné zranění, k němuž v boji přišel, bylo paradoxně jeho posledním. Za svůj krátký život ovšem stihl učinit mnoho skutků, které stojí za to zmínit. A nejen jeho skutky, celý život, včetně zrození, poněvadž už to slibovalo hrdinu velkého formátu. Stejně jako Odysseus i Achilleus byl odkázán na své lidské vlastnosti. Jeho nejvýraznějšími znaky jsou rychlost a bojovnost, které ve velké míře uplatnil v Trójské válce, jež mu přinesla největší slávu. Na rozdíl od Odyssea je na tom Achilleus s rozvahou a „chladnou hlavou“, dle mého názoru, poněkud hůře. Jedná často impulsivně, což jemu samotnému nijak neškodí, ale vrhá to špatný stín na jeho osobu. Stává se pak, že jeho činy nejsou ostatními kladně přijaty (ať už se jedná o jeho matku, která si nepřeje synův vstup do války nebo spolubojovníky, kteří jsou svědky toho, jak Achilleus napadá a zabíjí zcela nevinného chlapce). Na druhou stranu právě jeho spontaneita a živelnost ho činí výjimečným. Je mimořádný pro svou neutuchající chuť bojovat, i přesto, že znal svůj osud, který předvídal jeho skon právě v boji. Díky své odvaze a zapálenosti do boje se tak Achilleus stává archetypem hrdiny, jenž je pro mnoho tehdejších i současných hrdinů nedosažitelným vzorem.

Nejvíce zmínek o Achilleovi přináší Homérův epos *Ílias* (z řeckého *Ílion* = Trója). Často však panuje mylná domněnka, že *Ílias* pojednává

63 Tato kapitola vychází z Homérova eposu *Ílias* a zároveň respektuje shodnou interpretaci Achilleova života v dílech:
BURNOVÁ, L. *Řecké mýty*. 2006.
KERÉNYI, K. *Mytologie Řeků II. Příběhy héróů*. 1998.
KOLEKTIV AUTORŮ. *Mytologie*. 2002.
MERTLÍK, R. *Starověké báje a pověsti*. 3., 2. doplněné vyd. Praha : Svoboda, 1989.
PETIŠKA, E. *Staré řecké báje a pověsti*. 5. vyd. Praha : Albatros, 1971.

o celém průběhu Trójské války. Nejen že Homér svůj epos začíná až devátým rokem obléhání Tróje, ale rovněž v něm není zmínka o smrti největšího bojovníka této války (v nejrůznějších publikacích najdeme pro Achillea právě tento přívlastek). Ílias končí Hektórovým pohřbem. Osud Tróji a Achillea pak dovyprávěli jiní autoři, mimojiné i Vergilius ve svém díle Aeneis. Obsahem Íliady je zejména hádka Achillea s králem Agamemnónem. Tato událost je známá pod pojmem Achilleův hněv.⁶⁴ Ílias se pochopitelně věnuje průběhu války, nicméně jejím základním námětem je právě neshoda mezi oběma hrdiny. Osobně považuji za důležité vyvrátit domněnku, že tento epos popisuje pouze boje. Zabývá se mimojiné tím, jaké požadavky jsou kladeny na ethos tehdejšího bojovníka a jeho rodiny.⁶⁵ V Íliadě je pozornost zaměřena na vznešené a vážené osobnosti, zejména krále, kteří se objevují jak na straně Řeků, tak Trójanů. Právě tito lidé jsou líčeni jako nejlepší, ve smyslu mravnosti (oproti tomu v Odysseie jsou mravními perlami prostí lidé – jako služka nebo pastýř vepřů).⁶⁶

Samotný Achilleův příběh začíná ještě dříve, než se narodil. Nemohl být zrozen jen tak někým, v knize osudu bylo totiž psáno, že bude mocnější a silnější než jeho otec, kterého připraví o trůn. Narození syna nebývalé slávy bylo předurčeno Thetis, mořské bohyni. O Thetidu se ucházel samotný Zeus, ale když se dozvěděl o věštbě, raději se zřekl své lásky. Údajně mu toto proroctví prozradil Prométheus, kterého Zeus přikoval ke skále. Ale protože Dia včas varoval a zachránil ho tak před jistým sesazením z trůnu, vysvobodil ho z okovů.⁶⁷ Thetidě tak vybral jiného vhodného muže, byl jím Péleus. Hrdina, ale především smrtelný člověk, který mohl být svým synem překonán. Péleus to ovšem s namlouváním Thetidy neměl vůbec jednoduché. Dlouho se zdráhala, a když nakonec přijala nabídku k sňatku, konala se velkolepá svatba, kde byl poprvé nahlas vyřčen slibný osud jejich potomka, který Pélea nesmírně potěšil, avšak Thetis tato zpráva zarmoutila, poněvadž věděla, jakou daň si synovo

64 BURNOVÁ, L., *cit. d.*, str. 35

65 BLAŽKOVÁ, M., *cit. d.*, str. 182-183

66 HOMÉROS., *cit. d.*, str. 18

67 BURNOVÁ, L., *cit. d.*, str. 33

nesmrtelná sláva vyžádá. Na svatbě se ale přihodila další významná událost, která výrazně zahýbala s budoucností a vlastně propojila a v důsledku ukončila Achilleův život. Jednalo se o to, že na svatbu nebyla přizvána bohyně sváru Eris. Tato skutečnost ji urazila a rozhodla se, že mezi přítomnými vyvolá svár. Vhodila tak mezi bohyně zlaté jablko s nápisem: „Té nejkrásnější“. V tom okamžiku vypukla mezi bohyněmi hádka, jelikož každá si činila na jablko nárok. Jednalo se o bohyně Héru, Athénu a Afrodíté. A protože ani sám Zeus nedokázal rozhodnout, odkázal je na Parida, znalce žen, který v té době nebyl trójským princem, ale pásal stáda. Poté, co mu Afrodíté za zlatý plod přislíbila nejkrásnější ženu na světě, podal Paris jablko právě jí (tato událost je známá pod pojmem Paridův soud). Přislíbenou ženou byla Helena, kterou za nějaký čas unesl spartskému králi Meneláovi, což zapříčinilo Trójskou válku.

Na počátku všeho tak bylo Eridino jablko sváru, o kterém Thetis věděla, že ji připraví o syna. Když se tedy Achilleus narodil, dělala vše pro to, aby zvrátila osud. Chtěla jej učinit nesmrtelným, a tak ho natírala ambrozií a namáčela do podsvětní řeky Styx, což mělo způsobit jeho nezranitelnost (během tohoto procesu ho držela za patu, která jako jediné místo na těle nebyla namočena do Stygu, a tak byla jeho jedinou zranitelnou částí). Thetis praktikovala ještě jeden obřad, který měl jejího syna učinit nesmrtelným (pokládala ho do ohně), ovšem to se nelíbilo Péleovi a osopil se na ni. Thetis jeho chování urazilo, a tak jeho i Achillea opustila a odešla zpět do moře. Péleus tak zůstal se synem sám. Rozhodl se, že ho dá vychovat ke Kentaurovi Cheirónovi. Právě Cheirón Achillea naučil všemu, co v životě tak mistrně ovládal – lovit zvěř, zacházet s oštěpem, rovněž v něm probudil jeho bezmeznou odvahu a sílu. Stejně tak ho vzdělával v oblasti lékařství a umění. V průběhu dospívání Achilleus zjišťoval, že jeho rychlé nohy nemají konkurenci, dostal tak přívlastek rychlonohý. Po výchově u Cheiróna pobýval Achilleus v domě svého otce, kde uzavřel nerozlučné přátelství s Patroklem (které ukončila až smrt).

V době, kdy se schylovalo k Trójské válce, se Thetis rozhodla, že musí svého syna ukrýt (věštba totiž pravila, že Řekové nikdy Tróju nedobytí,

pokud nebudou mít ve svých řadách Achillea). Thetis věděla, že pro něj Řekové přijdou, a tak před nimi chtěla svého syna schovat. Odvedla ho na ostrov Skyros ke králi Lykomédovi a jeho dcerám. Převlékla do dívčích šatů a samotnému králi ho představila jako Achilleovu sestru. Během svého pobytu na ostrově se Achilleus zamiloval do královské dcery Déidameji (později se s ní oženil a měl s ní syna Neoptolema, jiným jménem Pyrrha). Nicméně o jeho pobytu na ostrově se dozvěděli Řekové a protože ho nutně potřebovali, vypravili se pro něj na Skyros, včele s Odysseem. Právě Odysseus si všiml dívky, která se od ostatních odlišovala a rozhodl se využít lsti, aby Achillea prozradil. Se svými druhy předložil před dívky dary, mezi nimiž byl i oštěp a štít, Achilleus, dychtivý po boji, nevydržel a po zbraních okamžitě skočil. Řekové navíc schválně po paláci vyhlásili poplach, na který Achilleus zareagoval tak, že byl okamžitě připraven čelit případnému nebezpečí. Po těchto odhaleních už nemělo smysl zapírat. Thetidina námaha tak byla zbytečná, protože Achilleus se k vojenskému tažení na Tróju moc rád přidal. Těšil se na první opravdový boj. Sám rozhodl, že naplní svůj osud a raději zvolí krátký život, který mu ovšem zaručí nesmrtelnou slávu. Tímto příběhem končí první část Achilleova života, která načíná další příběh, který se odehrává na trójské půdě.

První Achilleův zaznamenaný úspěch v Trójské válce byl bezprostředně po vylodění, kdy vstoupil na pevninu jako druhý po Odysseovi. Hned ho začal ohrožovat syn boha Poseidóna, což byl spojenec Trójanů. Byl prvním, kdo zaútočil na Řeky. Achilleus se však nezalekl, skolil ho kamenem a tímto aktem začalo obléhání Tróje.⁶⁸ Ochrannou ruku nad tímto městem držel Apollón, a tak si chtěl Achilleus získat jeho sympatie. Rozhodl se, že mu daruje lidskou oběť (přitom Trójané dávali berana). Achilleus si vyčíhal mladého nevinného chlapce, který šel s dívkami pro vodu a zabil ho. Tímto krutým činem (který se navíc prokázal být k ničemu) úspěch nesklidil, ale pro jeho vynikající výkony v bojích se na něj brzy zapomnělo. Devět let tak Řekové plenili kraj kolem Tróji a

68 KERÉNYI, K. *Mytologie Řeků II. Příběhy hérůů*. 1998. str. 253

dobývali okolní města. Na jejich dobytí měl velkou zásluhu právě Achilleus. Při loupeživé výpravě na ostrově Lesbos zajal ženy, které dal Agamemnonovi. Pro sebe si ponechal Diomédé a Briseovnu, se kterou se do sebe zamilovali (odešla s ním dobrovolně, ačkoli jí zabil manžela a tři bratry). Agamemnonovou oblíbenou otrokyní byla Chryseovna, ale byl nucen ji vrátit. Její otec se o návrat své dcery modlil k Apollónovi, který na tábor Řeků seslal mor. Nemoc ustoupila až tehdy, když Agamemnon Chryseovnu vrátil, ale musel ho k tomu přinutit Achilleus. A protože ještě Agamemnon přišel o svou otrokyni, odebral Achilleovi jeho Briseovnu. Tento čin ho velmi rozhněval. Bral to jako nespravedlnost a především urážku na cti. Touto událostí, jež je známá jako Achilleův hněv se podrobněji zabývá Ílias, která až od této chvíle více přibližuje průběh války.

Uražený Achilleus po incidentu s Agamemnonem přestal na rok bojovat a dokonce chtěl odplout domů. Bez Achillea se však řeckému vojsku přestalo dařit v boji, a tak ho Agamemnon prosil, aby se vrátil. Nabízel mu vzácné dary a dokonce slíbil, že mu vrátí Briseovnu, ovšem Achilleus byl rozhodnutý, že už Řekům pomáhat nebude. Jeho hněv byl hluboký a dlouhotrvající, proto když za ním přišel přítel Patroklos a žádal, aby mohl vést jeho vojáky, nic nenamítal. Rovněž si od něj vyžádal jeho zbroj, aby se Trójané domnívali, že se jedná o Achillea a vzbudil tak v nich hrůzu. Achilleus se vším souhlasil, ale varoval ho, aby neútočil přímo na Tróju. Patroklos však nedbal jeho rady a vydal se proti městu. Tím si podepsal vlastní smrt. Brzy na to ho zabil Hektór, trójský princ a nejlepší bojovník na straně Tróji. Jakmile se o smrti přítele dozvěděl Achilleus, zapomněl na svůj hněv a vydal se Hektóra zabít. Jeho matka se mu v tom snažila zabránit, prorokovala mu, že po Hektórově smrti, zemře i on, ale Achilleus byl zaslepen touhou po pomstě a neobměkčilo ho ani když mu Agamemnon vrátil Briseovnu. Thetis tak alespoň pro svého syna nechala zhotovit u Héfaišta novou zbroj. Homér podrobně popisuje všechny Achilleovy nové zbraně, zejména pak štít, na kterém je znázorněna „*představa života ve válce a života v míru i představa uspořádání světa pod nadvládou*

kosmického řádu“.⁶⁹ Takto obdarovaný se Achilleus vydal zabít Hektóra. Nejdříve pobil mnoho Trójanů, pak unikl řece, která se ho snažila utopit ve svých vlnách a nakonec stanul přes svým nepřítelem. Byl to nevyrovnaný boj, protože Achillea hnala touha pomstít smrt svého přítele. Hektór byl zabit, ovšem těsně před tím, než vydechl naposledy, se mu zjevil Apollón a slíbil, že jeho smrt pomstí. Achilleus neměl slitování, nevyslyšel Hektórovo poslední přání, které znělo, aby směl mít důstojný pohřeb. Učinil pravý opak – jeho tělo táhl za svým vozem kolem trójských hradeb všem na očích. Poté ho odvezl do tábora Řeků, kde uspořádal Patroklovi velkolepý rituální pohřeb, během nějž musel na přítelovo hrobce podřezat 12 trójských chlapců. Pohřební slavnost trvala dlouho (konaly se i pohřební hry). Ale ani během truchlení Achilleus nezapomněl na svou zlobu a každé ráno objížděl Patroklovu mohyly vozem, který vláčel Hektórovo tělo. Brzy na to se v řeckém táboře objevil trójský král Priamos s bohatým výkupným a dojemnou řečí, aby vykoupil tělo svého syna a mohl ho řádně pohřbit. Achilleus na tuto nabídku přistoupil a Hektórovo tělo mu vydal. 11 dní tak bylo mezi Řeky a Trójany příměří, aby obě strany mohli v klidu truchlit pro své hrdiny. Hektórovým pohřbem *Ílias* však končí. Achilleův příběh stejně jako pokračování Trójské války se popisuje v jiných dílech (např. v *Aeneidě*). Navazují na konec příměří, kdy 12. den Řeky napadli spojenci Trójanů, jimiž byly Amazonky včele s královnou Penthesileiou. Ani s královnou Amazonek neměl však Achilleus slitování a probodl ji kopím. Tento čin je v umělecky různě zachycen a podtrhuje Achilleovu brutalitu. Rovněž se uvádí, že ve chvíli, kdy Achilleus Penthesileiu probodává kopím, se jejich pohledy setkaly a zamilovali se do sebe, bohužel pro oba pozdě.⁷⁰ Achilleus tak alespoň její tělo vydal Trójanům k pohřbení. Po útoku Amazonek pak přispěchal Tróje na pomoc Memnón (syn bohyně ranních červánků), ale i on padl Achilleovou rukou. Řekové si tak na svou stranu připisovali četná vítězství a zdálo se, že by mohla být Trója již brzy dobytá. Když se však řecké vojsko blížilo k městu a Achilleus pronikl jejich branou, v tu chvíli ho zasáhl do paty šíp z Paridova luku, jehož ruku vedl sám

69 BLAŽKOVÁ, M., *cit. d.*, str. 182

70 BURNOVÁ, L., *cit. d.*, str. 39

Apollón. Natrefil na jediné zranitelné místo na Achilleově těle. Další šíp ho zasáhl do hrudi a hrdina byl mrtev. O jeho mrtvolu se vedly boje a vyhráli je Řekové. 17 dní pak smrt velkého hrdiny všichni oplakávali (včetně bohů). Poté následoval rituální pohřeb, kdy jeho a Patroklovy ostatky byly společně vloženy do zlaté amfory, jak si oba přátelé přáli. Achilleovi byl poté vystaven obrovský pomník.

O tom, co následovalo po Achilleově smrti vypovídají různé prameny odlišně. Některé tvrdí, že se zjevil na svém hrobě a přál si obětovat trójskou princeznu Polyxenu. Jiné uvádí, že ho Thetis přenesla na „Bílý ostrov“, jenž představoval určitý druh nesmrtelnosti (ovšem ne ve smyslu nesmrtelnosti bohů nebo přijetí Hérakla na Olymp).⁷¹ Nicméně Achilleus zůstal věrný svému osudu a jakožto smrtelník byl uzavřen v podsvětní říši boha Háda. Tam se později setkal s Odysseem, který se do podsvětí vydal pro radu za věštcem Theiresiem. Achilleus se mu svěřil, že by raději *„dřel na poli chudého rolníka jako jeho pacholek než byl králem v říši mrtvých“*.⁷² V Odysseie tak zaznívají poslední zmínky o největším bojovníkovi Trójské války.

Achilleus sice zemřel, ale jeho jméno nikoli. Přeci jen se tak splnilo přání jeho matky a stal se nesmrtelným alespoň v podobě velkého jména. Sám si zvolil cestu, jejíž průběh i konec dobře znal. Rozhodl se pro krátký život, během nějž však jeho jméno nabylo obrovské slávy. Před dlouhým životem tak dal přednost věhlasu. Kdo ví, v opačném případě by pak třeba Zenón z Eleje nepojmenoval po Achilleovi jednu ze svých aporií. Mimochodem právě využití Achilleova jména v tomto paradoxu dokazuje, jak proslulá byla a je jeho rychlost (Zenón ho sice uvádí jako symbol rychlosti, ovšem v tomto případě nikdy nebude schopen dohonit tvora tak pomalého jako je želva).

Pokud se jedná o využití Achilleova jména v běžném životě (podobně jako tomu je u Odyssea a „odysey“ jakožto označení pro dlouhou a

71 KERÉNYI, K. *Mytologie Řeků II. Příběhy héróů*. 1998. str. 258

72 KERÉNYI, K. *Mytologie Řeků II. Příběhy héróů*. 1998. str. 259

komplikovanou životní cestu), i zde zaznamenává úspěch. Paradoxně jeho jediná slabina mu přispívá na „popularitě“. Jedná se o jeho patu, přesněji „Achillovu patu“. Toto slovní spojení se dnes běžně užívá v souvislosti se „zranitelným místem“ člověka. Zejména je tím myšleno citlivé místo v duši jedince, které když se zasáhne, může dojít k nikoli fyzické bolesti, nýbrž k podrážděné odezvě a celkovému rozladění. Souvislost s Achillovou patou se dokonce přenesla do lékařské terminologie, kdy se hovoří o Achillově šlaše (jejíž přetržení je údajně velmi bolestivé).

Celý Achilleův příběh a rovněž tyto údaje napovídají, že je hrdinou velkého formátu. Za svůj krátký život proslavil své jméno natolik, že proniklo do vědních oborů i společenských disciplín (např. medicína či filosofie). Achilleovi právem připadá označení archetyp hrdiny, jelikož je díky svým vlastnostem a charakteristickým rysům (i negativním) jedinečný. Představuje vzor hrdiny bojovníka, protože jeho bojový duch se projevuje za každých okolností. Ve spojení s hrdostí a nevídanou odvahou před ním mají pokoru i samotní králové (např. Agamemnon). Jeho největší předností je rychlost, která ho zároveň charakterizuje. Achilleus zastupuje typické znaky, které se od hrdiny očekávají: statečnost, bojovnost, rychlost, hrdost, mládí a občasná zpupnost. Takto řečeno by se dal pokládat za samotný ideál hrdiny, ale i on má své chyby. Dopláčí na svou impulsivnost a přílišnou hrdost. Nedbá rad ostatních, kteří s ním mají dobré záměry a jedná jen dle svého uvážení, což se ne vždy prokáže jako správná volba. Nicméně i to k hrdinovi patří, ale na jeho výjimečnosti mu to neubírá. A v případě Achillea už vůbec ne.

5 Průzkumné šetření

5.1 Cíl průzkumu

V rámci své diplomové práce jsem se rozhodla provést menší kvalitativní průzkum sledující názory studentů na ideál hrdiny. Jejich stanoviska jsem následně podrobila reflexi.

Jedná se o průzkum, kde jsem zjišťovala, co považují dnešní mladí lidé za hrdinství, koho nazývají hrdinou a jaké vlastnosti by podle nich taková postava měla mít. Zajímalo mne, co pro současné studenty znamená hrdinský čin a zda ho dokáží ocenit v řecké mytologii. Zároveň jsem chtěla zjistit, zda právě v oblasti řecké mytologie mají dnešní mladí lidé alespoň elementární znalosti (popř. zda je možné určit, které mytologické osobnosti – hrdinové – jsou jim nejbližší).

Pomocí průzkumu jsem chtěla obohatit svou práci o konkrétní názory a představy studentů. Jelikož je práce psaná z pohledu jedné osoby, rozhodla jsem se tento pohled rozšířit a nabídnout prostor i ostatním, aby se mohli k danému tématu vyjádřit. Jejich stanovisko pak přispělo k utvoření celkového dojmu z diplomové práce.

Pro spolupráci jsem volila mladší populaci (studenty), jelikož s touto skupinou lidí budu v budoucnu pracovat, a tak jsem chtěla alespoň částečně proniknout do jejich uvažování a tím zjistit, jak se liší například jejich představy o hrdinství od těch mých a co si pod tímto pojmem vlastně představují. Podezřívala jsem je totiž ze silného ovlivnění dnešní moderní technickou dobou, kdy si význam hrdinství možná ani neuvědomují, natož pak aby vnímali hrdiny ze světa mytologie.

Bezespору, zajisté mají své hrdiny, ale ti oplývají pavoučími

schopnostmi (spiderman) anebo se skrývají pod maskou netopýra (batman). Zejména kvůli lásce a ve jménu dobra dají zlosynům vždy co proto (přitom sami většinou vyvážnou bez oděrky), ale nikdy za své činy nebudou odměněni, pochváleni nebo jinak vyznamenáni, protože tyto skutky konají v utajení a jejich pravá identita nebude nikdy odhalena.

Přiznávám, že k výsledkům šetření jsem přistupovala skepticky, neboť jsem očekávala odpovědi podobného typu (ačkoli nemusely být nutně z oblasti komiksu). Za mým skeptickým postojem bezpochyby stála četná setkání se studenty zejména během období praxí. A protože tato spolupráce mne obohatila o jisté zkušenosti s řadou „hloubavých“ dotazů a připomínek, skepticismus byl celkem na místě. Nejen že jsem očekávala jednodušší a povrchní volby hrdinů, s hlubšími znalostmi řecké mytologie jsem nepočítala takřka vůbec. Předpokládala jsem, že studenti budou nabyti postřehy z nejrůznějších filmů, seriálů, eventuelně z primární literatury.

Pro získání potřebných informací jsem zvolila dotazníkovou metodu. To znamená, že žákům byly předloženy dotazníky s devíti otevřenými otázkami (přičemž jsem nepožadovala uvádět jméno ani jiné údaje). Dotazy jsem utvářela tak, aby svou formulací vyhovovaly různě starým a zkušeným studentům. Ostatně je možno si celý dotazník pročíst v následující podkapitole.

Průzkumné šetření jsem provedla se studenty Gymnázia Kadaň. Tuto školu jsem vybrala z důvodu dobrých zkušeností (nejen že jsem její absolvent, rovněž byla místem mé oborové praxe, což přispělo k nabytí dobrých vztahů s vedením školy, díky čemuž mi dverě zůstaly nadále otevřeny). Ke spolupráci jsem oslovila celkem čtyři třídy – druhý ročník, septimu a dva čtvrté ročníky. Chtěla jsem znát názory jak mladších, tak starších studentů (konkrétně se jejich věk pohyboval od 16-ti do 19-ti let). Toto rozdělení mi následně umožnilo komparovat odpovědi respondentů podle věku a nalézt tak mezi nimi případné odlišnosti či shody.

Pro účely průzkumu jsem se rozhodla pracovat se 40-ti dotazníky. Všechny čtyři třídy přitom čítaly na 88 studentů. Šetření jsem provedla se všemi žáky, ovšem počítala jsem s tím, že všechny dotazníky se mi nevrátí zpět nebo je odevzdají nevyplněné či odpovědi nebudou zcela adekvátní. Avšak vzhledem k tomu, že šetření probíhalo přímo v hodině základů společenských věd, si nikdo z přítomných žáků nedovolil dotazník neodevzdat či nevyplnit, a tak se mi zpět do rukou dostalo všech 88 vyplněných listů, což mne příjemně překvapilo.

5.2 Dotazník

1. Kdo je pro Tebe hrdina? (Uveď konkrétní osobu a napiš proč.)

.....
.....

2. Je tento hrdina také Tvým vzorem? Pokud ano, uveď konkrétní vlastnosti, které na něm oceňuješ a které se Ti líbí.

.....
.....

3. Co si představíš pod pojmem „hrdinský čin“?

.....
.....

4. Co znamená, že někdo jedná morálně?.....

.....
.....

5. Uveď hrdinu/y nebo hrdinku/y z řecké mytologie. Kde ses s nimi setkal? (četba, film, výuka, vyprávění apod.)

.....
.....

6. Která/é vlastnost/i řeckých hrdinů podle Tebe dnes nejvíce chybí?

.....
.....

7. Našel/našla bys nějaké vlastnosti společné hrdinům z řecké mytologie? Které?.....

.....
.....

8. Odhadneš, které dva různé řecké hrdiny vystihují následující vlastnosti: 1) rychlost; 2) vychytralost.

.....
.....

9. Které charakteristiky podle Tebe vystihují „osobnost“ mytologického hrdiny a které „osobnost“ současného hrdiny?.....

.....
.....

5.3 Výsledky průzkumného šetření

V této kapitole se věnuji vyhodnocení a reflexi výsledků průzkumu.

Jelikož jsem měla k dispozici 88 vyplněných dotazníků, musela se značná část eliminovat na výsledný počet 40. Proto jsem nejprve všechny poskytnuté informace pečlivě prostudovala a nevhodné následně vyřadila. Nutno dodat, že výběr jsem stanovila tak, aby na konci zůstal stejný počet dotazníků od každého ročníku – tedy 10 listů od druháků, 10 od třetáků a 20 od obou čtvrtých ročníků (příčemž oktáva měla v den konání průzkumu podstatně méně žáků, proto bylo z této třídy vybráno 9 vhodných dotazníků a ze 4.A 11). Nicméně postup výběru vhodných „adeptů“ probíhal u všech stejným způsobem. Postupně jsem vyřazovala ty dotazníky, kde nebyly zodpovězeny všechny otázky nebo u kterých převažovala odpověď „nevím“. I tu jsem sice akceptovala, ale pokud se vyskytovala často, ztrácel pro mne dotazník význam. Tímto způsobem jsem vyloučila značnou část listů. Avšak stále zůstával větší počet dotazníků, než bylo nutné. Proto jsem přistoupila k vyřazení i takových odpovědí, které byly prosté a jednoduché nebo měly svým vyzněním působit vtipně, bohužel neúspěšně. Touto selekcí jsem získala 40 vhodných dotazníků, se kterými se mohlo dále pracovat a podrobit je reflexi.

Z celkové počtu 88 dotazníků jsem nenarazila na žádný, který by průzkum sabotoval nebo se mu vysmíval. Studenti k celému šetření přistupovali zodpovědně. Ani v jednom případě se nestalo, že by byl odevzdán čistý list. Případná prázdná políčka jsem chápala tak, že žáci nedokázali odpovědět nebo se jim zkrátka nechtělo moc uvažovat a přemýšlet. Dokonce mi bylo v jednom případě u otázky č. 9 poskytnuto zdůvodnění, proč daný žák neodpověděl a znělo: „Nechce se mi přemýšlet.“ Podobných „myšlenkových lenochů“ však naštěstí bylo minimum, tudíž dotazníky poskytly dostačující množství kvalitního materiálu, se kterým jsem

mohla dále pracovat.

Žáci k průzkumu přistupovali pozitivně, což dokazoval fakt, že drtivá většina si na vyplnění dotazníku dala záležet. Navíc jsem nezaznamenala žádné otrávené poznámky z důvodu, že je o něco žádám a nutím přemýšlet a uvažovat. O to hůře, že v písemné podobě. Ve všech třídách jsem se setkala s ochotou spolupracovat, čímž si studenti zaslouží pochvalu, protože nebýt jejich ochoty, průzkumné šetření by se neuskutečnilo.

Při vyplňování dotazníků jsem zaznamenala u studentů ve všech třídách zajímavou reakci. Během psaní většina žáků přeskočila první dvě otázky a začala vyplňovat dotazník od otázky č. 3, popřípadě 4. Jen hrstka studentů odpovídala na dotazy dle pořadí. Ačkoli se může jevit otázka typu: *Kdo je pro Tebe hrdina?* banální, při hlubším zamyšlení zjistíme, že není snadné odpovědět (sama jsem k tomu dospěla ve chvíli, kdy jsem otázky utvářela a následně je zodpovídala). A stejně tak na to přišli studenti. Zírání do prázdna, okusování konců tužek či zběsilé podupování nohou naznačovalo, že žáci nad touto otázkou opravdu přemýšlí, ale nejsou s to nalézt takovou odpověď, se kterou by se spokojili. U této otázky se zdrželi nejdéle, což vypovídalo o jejich vážném přístupu k ní.

V průběhu vypisování dotazníků jsem zaregistrovala i situace, kdy se žáci tu a tam nechali inspirovat od svého souseda, ale to se týkalo i jiných otázek než první a druhé. Zkrátka každý si vybíral po svém, jakou nejjednodušší cestu zvolí – buď opis od souseda, oddalování komplikovanější otázky nebo jednoduše její vynechání.

Vzhledem k častým originálním a nevšedním myšlenkám jsem odpovědi nijak netřídila ani nerozdělovala do skupin. V takovém případě by škatulkování nemělo smysl a navíc by to z důvodu rozmanitosti odpovědí bylo i obtížně proveditelné. Avšak v jednom případě jsem učinila výjimku, a sice hned u první otázky. Vysvětlení nabídnu níže.

V nadcházející části tak ke každé otázce nabídnu několik nejpozoruhodnějších odpovědí a následně přidám jejich reflexi a hodnocení. Pro zajímavost za každou odpověď uvádím, do jakého ročníku daný žák patří a zda se jedná o studenta či studentku.

Otázka č. 1 (Kdo je pro Tebe hrdina?)

Odpovědi:

1.1 „Moje mamka; 19. prosince jsem se dozvěděla, že člověk mně nejbližší na světě má umřít. Mamka se ke své nemoci opravdu postavila jako největší hrdinka na světě, jen jednou jedinkrát jsem ji viděla brečet (v den kdy odjížděla do nemocnice). Svý nemoci se nehodlala poddat, bojovala s ní a teď už je vše v pořádku (není ještě vyhráno, ale ona to zvládne).“ (studentka; oktáva)

1.2 „Nicolas Winton. Protože dokázal zachránit tolik životů a nikdy netoužil se tím chlubit.“ (studentka; 2. ročník)

1.3 „Werther, neboť vyznání jeho pocitů mě dostalo do neuvěřitelné euforie.“ (studentka; 2. ročník)

1.4 „G. G. Byron – ačkoliv již od mládí nebyl normální (postižené nohy), nikdy se nepodřídil ničemu a nezlomilo ho to v přesvědčení něco dokázat; nikdy neměl strach veřejně říct, co si myslí, i když to pro něj mohlo mít špatné následky.“ (student; septima)

1.5 „Lance Armstrong. Protože měl minimální šanci vyléčit se z rakoviny, ale podařilo se mu to a následně proslavil cyklistiku a založil nadaci pro boj s rakovinou, čímž pomohl mnohým nemocným.“ (student; 4. ročník)

1.6 „Charlie Sheen; oblíbený herec, mnoho úspěchů v kariéře. Má televizní seriál (Dva a půl chlapa), za jednu epizodu 35 mil., to je pro mě super :-).“ (student; oktáva)

1.7 „Já SÁM! Nemám pro sebe hrdinu, protože věřím v sám sebe a ve své schopnosti. Věřím, že každý člověk je jedinečný. Hrdinové vznikli jen proto, že lidé byli sráženi, utlačováni a ponižováni. Každý by měl být pro sebe hrdinou a věřit v sám sebe.“ (student; 4. ročník)

Nejvtipnější:

1.8 „Obelix – má ukrutnou sílu a sní i pět divokých prasat.“ (student; 4. ročník)

1.9 „Xena – výborná bojovnice; pohledná, smysl pro humor, originální vybavení – šakram; umí saltem přeletět oceán a poradit v každé situaci (např. když Gabriela neviděla, poradila jí, aby otevřela oči).“ (student; septima)

Reflexe: Otázka č. 1 je výjimečná pro své nevšední a ojedinelé odpovědi. Při jejich pročitání jsem zjistila, že jsou sice různorodé, ale často se dotýkají stejných oblastí. Proto jsem speciálně a jen pro tuto otázku vytvořila několik možností, ke kterým byly jednotlivé odpovědi následně přiřazovány. Tento krok jsem učinila z jednoho prostého důvodu, a sice pro zjištění, zda je možné z průzkumu určit oblast, ve které by se vyskytovali hrdinové dnešní mládeže. Nutno dodat, že tyto „škatulky“ jsem vytvořila až po získání informací, tudíž vznikly spontánně a neplánovaně, nikoli záměrně před uskutečněním šetření.

Na základě výsledků odpovědí na otázku č. 1 jsem vytvořila následující možnosti: 1) rodina a přátelé, 2) významné osobnosti, 3) sportovci a 4) celebrity. První uvedená možnost je zcela jasná, odpovědi

se týkali těch nejbližších – rodiny a přátel. To znamená, že celkem devět studentů považuje za hrdinu např. svou matku, otce, babičku, dědečka, ale také kamaráda nebo přítele. Všichni jmenovaní v dotaznících skutečně zazněli. Označení blízké osoby za svého hrdinu jasně dokazuje, že všichni odpovídající k těmto lidem vzhlíží, ctí je a mají k sobě natolik blízko, že jsou zároveň jejich vzory. Velmi působivě popsala důvod, proč za svou hrdinku považuje právě matku, studentka oktávy, jejíž odpověď je uvedena výše. Její slova dokazují, že má dívka k matce opravdu silný vztah. Za matčin postoj k životní zkoušce ji děvče právem označuje za hrdinku, a proto ji uvádí v dotazníku. Svůj názor navíc stvrzuje v následující odpovědi, kde matku shledává svým vzorem.

Druhou utvořenou oblastí, kam jsem zařadila nejvíce odpovědí (18) je možnost významné osobnosti, která současně přinesla i největší překvapení. Mimořádná odpověď, která zazněla hned 6x skrývá jméno hrdiny druhé světové války – sira Nicolase Wintona (pro zajímavost jsem její výskyt jako u jediné sečetla a výsledek je následující – 3x se objevila u čtvrtých ročníků a 3x u druháků). Tato odpověď prokázala, že studenti museli nad otázkou opravdu přemýšlet, poněvadž bez úvahy by k tomuto jménu nedospěli. Přesto bylo neočekávané, že se různě staří lidé nezávisle na sobě shodnou na této osobnosti.⁷³ Ale ať už je k dané odpovědi vedlo cokoli, nic nemění na tom, že za svého hrdinu uvedli Nicolase Wintona, což je důkazem jejich bystrého úsudku, smyslu pro dobro a především citu pro definování hrdinského činu v pravém slova smyslu s ohledem na morální přesah.

Celkově druhá možnost obsahovala vážené osobnosti. Ponejvíce jimi byli umělci, politici a vědci. V několika případech se v žácích probudilo

⁷³ Pro sebe jsem si položila otázku, jak k Wintonovi studenti dospěli. Osobně se domnívám, že k tomu mohla napomoci média, jelikož v době, kdy se průzkum konal, jsem zaznamenala o Wintonovi zprávy jak v televizi, tak na internetu, jakožto o možném nositeli Nobelovy ceny za mír. Je zcela možné, že i studenti tuto informaci zaznamenali a zužitkovali ji při vypisování dotazníku. V případě čtvrtých ročníků mne napadla ještě jedna možnost, a sice že se mohli o Wintonovi doslechnout z hodin dějepisu, protože v té samé době probírali období druhé světové války.

vlastenecké cítění, když za hrdinu uvedli např. Tomáše Garrigua Masaryka, Václava Havla, Miladu Horákovou, Mistra Jana Husa, Karla Kryla, Jana Lucemburského či české partyzány. Někteří uvedli hrdinů hned několik. Například na Janu Lucemburském si daný student cení toho, že „bojoval slepý“ a české partyzány oceňuje za jejich „boj proti nacismu beze zbraní a výdrž při mučení“. Dalšími uvedenými hrdiny z oblasti politiky (mimo českou zemi) byli např. Ghándí nebo generál jihokorejské armády Choi Hong Hi. Z těchto odpovědí vyplývá, že si žáci uvědomují důležitost politických (zejména českých) osobností, které pro náš národ učinili mnohá dobrodíní. Zejména je oceňují za jejich nebojácné myšlenky, kterými šli často „proti proudu“, díky čemuž byli nepochopeni, odsuzováni a často i věznění či připraveni o život. Za tím vidí řada studentů hrdinské činy, což bezpochyby jsou.

Z řad umělců byli nejzajímavější uvedené osobnosti z oblasti literatury. Student oktávy zmínil George Gordona Byrona a studentka druhého ročníku šla ještě hlouběji a svým hrdinou nazvala Werthera (hlavní postavu z díla Utrpení mladého Werthera od Johanna Wolfganga Goetheho). Je pozoruhodné číst odpověď šestnáctileté dívky, která je natolik unešena Wertherovými dopisy, že neváhá označit tuto literární postavu za svého hrdinu. Svou volbu zdůvodňuje popisem pozitivních pocitů, které ji při četbě ovládaly. Z dívčina projevu jasně vyplývá, že je románem opravdu unešena, ovšem vzhledem k jejímu věku je pochopitelný zájem o příběh nešťastné lásky s tragickým koncem. Nicméně je tato odpověď ojedinělá a dokazuje dívčin zájem o literaturu.

Volba George Gordona Byrona obsahuje hlubší uvažování, kdy student básníka líčí jako skutečného hrdinu. Z jeho slov plyne, že s ním sympatizuje, líbí se mu jeho životní postoj a ospravedlňuje jeho, tehdejší společností nepřijatelné, chování. Spatřuje v něm hrdinu, který si jde i přes překážky za svým cílem, což na něm obdivuje.

Z následujících odpovědí jsem utvořila další možnost pro otázku č. 1, kterou je oblast sportu, tím pádem za hrdiny řada studentů považuje nejrůznější sportovce. Volba zmíněných osobností již sama o sobě prozrazuje, že se studenti danému sportovnímu odvětví aktivně věnují. Ostatně to dokazují i jejich zdůvodnění. V odpovědích tohoto typu se objevila jména například: cyklisty Lance Armstronga, hokejisty Vladimíra Růžičky, tenisty Rogera Federera nebo kanoisty Adama van Coeverderna. De facto všichni studenti svou volbu zdůvodnili tím, že odivují sportovcovu píli, bojovnost, zapálení do soutěže a styl jeho hry (jízdy). U Armstronga byla navíc vyzdvižena jeho neuvěřitelná vůle, díky níž přemohl zákeřnou nemoc a mohl se vrátit ke své kariéře a podávat stále vrcholové výkony. Student ho navíc oceňuje nejen jako sportovce, ale i jako člověka, který pomohl druhým tím, že založil nadaci, jež podporuje boj s rakovinou. V těchto hrdinech studenti současně spatřují své vzory, poněvadž ve svém oboru podávají špičkové výsledky, což je motivuje k tomu, aby byli jako oni.

Poslední uvedená možnost je složena z celebrit, jejichž popularita se studentům velmi zamlouvá. Tyto hvězdy jsou neustále na očích, rády na sebe upozorňují i za cenu skandálů, což některé žáky baví. Pochopitelně šoubyznys není cizí spoustě lidem, ale ne každý uvede osobnosti z této branže za své hrdiny. Vyskytla se tu jména jako Charlie Sheen, který za roli v sitcomu Dva a půl chlapa inkasuje neuvěřitelné peníze. To byl jeden z důvodů proč student herce uvedl. To dokazuje, jak odlišné myšlení žáci mají, když jeden považuje za hrdinu G. G. Byrona a druhý student na stejný post umístí hollywoodskou zhýralou star. Avšak přijít na tuto skutečnost bylo účelem průzkumného šetření.

Ve výčtu nejzajímavějších odpovědí nebyly poslední tři zařazeny do žádné z uvedených možností. Už označení konečných dvou výpovědí napovídá, že jsou mimořádné, poněvadž svým vyzněním měly především pobavit. Ačkoli jsem výše uvedla, že rádoby vtipné odpovědi často nebyly brány v potaz, ne všechny jsem vyloučila, jelikož v několika případech byl

dotazník kompletně vyplněn i s úsměvnou informací, která měla „hlavu i patu“, tudíž byl zařazen do výběru. Uvedené dvě odpovědi stojí za zmínku, jelikož jsou ojedinělé, vtipné, ale nesrovnatelné s ostatními. Evidentně jsou obě myšleny ironicky, ale jejich idea je zdůvodněná, smysluplná a navíc zbytek dotazníku obsahuje slušné inteligentní informace, tudíž nebyl důvod je vyčlenit. O studentech to vypovídá, že mají smysl pro humor a zároveň jsou mazaní, jelikož se tímto způsobem chytře vyhnuli skutečné odpovědi.

Stejně tak odpověď 1.7 zůstala bez zařazení, protože její označení hrdiny je nezvyklé a vyskytlo se pouze jednou. Student přišel se zajímavým názorem, kdy za hrdinu označuje sám sebe. Současně svou myšlenku rozumným způsobem vysvětluje a dospívá de facto k tomu, že by ji měl zastávat každý, protože lidé mají být sami sebou, nedávat na druhé a především by neměli nikoho kopírovat.

Získané odpovědi přinesly závěr, který se naprosto rozchází s mou hypotézou. Předvídala jsem, že dnešní mládež bude za hrdiny považovat ty, kteří jsou tzv. na očích, jdou vidět, jsou „in“. Nebála jsem se zajít až tak daleko, že přejdou do světa komiksu a hrdiny budou hledat za maskou batmanů, spidermanů a jiných. S ohledem na získané výsledky připouštím, že jsem se mýlila. Studenti dokázali, že nejsou povrchní (až na pár výjimek) a o hrdinech přemýšlí jinak, než jsem od nich očekávala. Už samotný přístup žáků k otázce naznačoval, že ji neodbydou, a tudíž bude možné jejich odpovědi považovat za plnohodnotné. To se v průběhu vyhodnocování průzkumu potvrdilo, když se mnohdy vyskytly takové odpovědi, které dokazovaly inteligenci a důvtip žáků.

Otázka č. 2 (Je uvedený hrdina také Tvým vzorem? Uveď důvody.)

Odpovědi: (následující údaje se budou vztahovat k odpovědím na otázku č. 1. Čili budou reakcí na předešlou odpověď. Pro dobrou orientaci uvedu odpovědi stejných žáků)

2.1 „Samozřejmě, kdo jiný by měl být můj vzor než moje matka. Strašně si cením toho, co pro mě s tatškou dělají!! Mám vše, co jsem si kdy mohla přát. Je chápavá, milá a obětavá (když jsou na talíři 4 koláče a v místnosti 5 lidí, mamka je ta, která prohlásí, že nikdy koláče ráda neměla).“

2.2 „Určitě. Odvaha, pokora.“

2.3 „Dalo by se říct, že ano. Oceňuji na něm jeho psaní, touhu po tom, aby se své milované zalíbil.“

2.4 „Ano, viz předchozí otázka.“

2.5 „Je jedním z několika – cílevědomost, nápomocný mnohým lidem, odhodlání.“

2.6 „V reálném životě pěkný proutník; vlastnost, ve které se shodujeme. :-) Smysl pro humor, možná je to jen v televizi, ale to se mi líbí.“

2.7 „Já sám si vzorem býti nemohu. Vzor nemám, snažím se býti sám sebou a stanovovat si své vlastní cíle.“

2.8 „Ano – stálý optimismus.“

2.9 „Není mým vzorem.“

Reflexe: Uvedené odpovědi jsou de facto dodatkem k první otázce, který rozvíjí a doplňuje předchozí tvrzení. V případě těchto odpovědí většina studentů uvedla, že zmíněný hrdina je současně jejich vzorem. Ovšem byli i výjimky, kdy danou osobnost žák prohlásil za hrdinu, ale jeho vzorem není (viz odpověď č. 2.9). Z toho plyne, že je možné obdivovat spoustu lidí a považovat je za hrdiny, ale nemusí být pro nás nutně vzorem. Lze to vylíčit i

slovy z odpovědi č. 2.7. Ovšem pak jsou takové osobnosti, ke kterým jedinec vzhlíží natolik, že se pro něj stávají ideálem (viz odpověď č. 2.1). S ohledem na předchozí informace, potvrdily tyto výsledky mou teorii, která předpokládala kladné odpovědi na tuto otázku.

Otázka č. 3 (Co si představíš pod pojmem „hrdinský čin“?)

Odpovědi: (následující výběr není od stejných žáků)

3.1 „Postavení proti nespravedlnosti; bitvy proti utlačovatelům.“ (student; 2. ročník)

3.2 „Že člověk udělá něco výjimečného. Něco, na co si lidé budou pamatovat i za 20 let.“ (studentka; 2. ročník)

3.3 „Jednání některé osoby, které slouží ku prospěchu lidu (velké skupiny lidí, společnosti, národu), toto jednání bývá často nebezpečné a hrdina při konání činu často riskuje vlastní zdraví nebo i život.“ (student; septima)

3.4 „Čin, který člověk vykonal, i když věděl, že tím podstupuje riziko a sám se může dostat do ohrožení života.“ (student; septima)

3.5 „Hrdinský čin je, když člověk udělá něco důležitého pro ostatní, ne pro sebe; nemusí to být jen to, že někomu zachrání život (i když záchrana života je určitě hrdinský čin), ale taky když se nevzdává, pomůže druhému v těžké životní situaci.“ (studentka; oktáva)

3.6 „Čin, který vyvolá údiv (v dobrém slova smyslu). Když někdo dokáže něco, co bylo pokládáno za nemožné.“ (student; oktáva)

3.7 „Je to jakýkoliv čin, který člověk dokáže překonat. Ze kterého měl strach kvůli neúspěchu.“ (student; oktáva)

3.8 „Čin, který byl vykonán čistě na základě svého přesvědčení, statečnosti a je to čin nesobecký. Kdo koná takové činy, jedná tak za účelem poskytnutí pomoci jiným.“ (student; 4. ročník)

Nejvtipnější:

3.9 „Odmaturovat, dostat se na vysokou školu.“ (student; 4. ročník – stejný žák, který výše odpověděl, že za hrdinu považuje Obelixe; z důvodu předešlých tvrzení беру i tuto odpověď za nadsázku, ačkoli se jinak jeví jako pragmatická)

Reflexe: Odpovědi na tuto otázku si byly celkem podobné, všechny obsahovaly dobrou myšlenku, což dokazuje správný úsudek žáků. Většina studentů si pod pojmem hrdinský čin představuje cosi ctnostného. Obdivují daný skutek, ale ještě více aktéra, jež ho vykonává, protože tento čin ponejvíce spojují s nasazením vlastního života. Jednoznačně je to pro ně skutek, který nezvládne každý. Nemusí to být nutně např. záchrana osob z hořícího domu, hrdinským činem nazývají i okamžik, kdy člověk překoná svůj strach a ostych, zkrátka přemůže sám sebe a odváží se vykonat něco, čeho se bál a co bylo pro něj osobně nedosažitelné (viz odpověď č. 3.7). Těmito slovy by ze životní zkušenosti mohl o sobě říci téměř každý, že je hrdinou, ovšem není to v tomto případě myšleno egoisticky (ani u odpovědi č. 3.9 – student ji pouze vztáhl na situaci, která je pro něj aktuální, tudíž se mu jako hrdinství momentálně jeví vykonání maturity a přijetí na vysokou školu). Nicméně ve většině případů studenti nahlíží na hrdinský čin jako na něco, co je ku prospěchu společnosti. Daný aktér skutek činí pro lidstvo, nikoli pro svůj vlastní užitek. Hrdinský čin má dle jejich mínění altruistický záměr.

Názory studentů na tuto otázku splnily mé očekávání. Předpokládala jsem, že představy o hrdinském činu budou brát vážně a budou na něj

nahlížet s úctou. To dokázala nejen vhodná volba slov v odpovědích, nýbrž celkové vyjadřování o tomto skutku, což značí pokoru vůči lidem, kteří tyto činy mají na svědomí.

Otázka č. 4 (Co znamená, že někdo jedná morálně?)

Odpovědi:

4.1 „Jedná dle pravidel společnosti.“ (studentka; 2. ročník)

4.2 „Nepomlouvá, neubližuje, nepodráží, pomáhá lidem.“ (student, 2. ročník)

4.3 „Dodržuje určité ctnosti. Nemyslí jen na sebe, je ohleduplný, pravdomluvný, nekrade, neubližuje. Nejedná ctnostně proto, že se v opačném případě obává trestu, ale proto, že je to pro něj přirozené, bere to jako „správné“ chování.“ (student; septima)

4.4 „Jedná tak, aby ho za to společnost neodsoudila – neporušuje základní lidské návyky a zvyky, jedná čestně, spravedlivě.“ (student; septima)

4.5 „Jedná v souladu s nepsanými pravidly o lidském chování ve společnosti. Laicky řečeno – nečiní druhým to, co nechce, aby oni činili jemu.“ (student; septima)

4.6 „Morální jednání je takové, které se odehrává na základě lidských ctností jako je lidskost, moudrost, spravedlnost, čestnost.“ (student; 4. ročník)

4.7 „Jedná správně, nepohoršuje ostatní.“ (studentka; 4. ročník)

4.8 „Že jedná podle svého nejlepšího vědomí, nikomu neubližuje svým rozhodnutím.“ (studentka; oktáva)

4.9 „Jedná tak, aby dodržoval společenské normy. Snaží se být vždy spravedlivý, čestný,...“ (student; oktáva)

Reflexe: V uvedených odpovědích jakoby se rýsovala definice morálky. Z některých dokonce dýchá Kantův kategorický imperativ (např. 4.3 a 4.5). Všechny výše uvedené odpovědi nabízí adekvátní vysvětlení pojmu *morální jednání*. To dokazuje, že studenti chápou význam morálky, a tudíž jsou s to popsat chování, které se jí řídí.

Nepřesné či špatné vyvětlení morálního jednání jsem předpokládala zejména u žáků druhého ročníku. Ovšem pochybnosti nebyly na místě, protože i mladší studenti poskytli přijatelné odpovědi. Z toho vyplývá, že dotazování žáci různých věkových kategorií mají představu o tom, co morálka znamená, chápou morální jednání, a tedy dokáží i rozpoznat, kdy je jisté chování s morálkou v rozporu.

Otázka č. 5 (Uveď hrdiny z řecké mytologie. Kde ses s nimi setkal?)

Odpovědi:

5.1 „Antigona. Setkala jsem se s ní ve výuce.“ (studentka; 2. ročník)

5.2 „Afrodita – bohyně lásky a krásy. Setkala jsem se s ní v četbě, filmu i výuce.“ (studentka; 2. ročník)

5.3 „Odysseus (výuka), Achillés (vyprávění), Paris (výuka), Agamemnon (film).“ (student; septima)

5.4 „Prometheus – přinesl lidem oheň, ačkoli věděl, jaké riziko tím

podstupuje. Četl jsem o tom.“ (student; septima)

5.5 „Herakles (filmy a četba), Achilles (film, matematika, četba, filozofie), Prometheus – byl to Titán, ale pro řecký lid hrdinou (obětoval se, aby lidé měli oheň), Odysseus.“ (student; 4. ročník)

5.6 „Achilles – výuka, film; prométheus – výuka; medúza – film; poseidon – film.“ (studentka; 4. ročník)

5.7 „Alexandr Veliký – výuka, film; Spartakus – výuka.“ (studentka; oktáva)

5.8 „hercules, achyles, hádes...vyprávění“ (student; oktáva)

5.9 „Achilles – film, Paris – film, Helena – film, Hercules – film, Minotaurus – výuka.“ (student; oktáva)

Reflexe: V první řadě je třeba upozornit, že uvedená jména jsem zachytila přesně tak, jak je napsali studenti, tedy i s chybami (včetně malých počátečních písmen). Fakt, že student ve čtvrtém ročníku na gymnáziu napíše vlastní jméno s malým počátečním písmenem je možné v dotazníku přehlédnout, jelikož průzkumné šetření nebylo provedeno z důvodu znalostí jazyka českého. Nicméně na co je nutné upozornit z hlediska znalostí řecké mytologie je fakt, že Afrodíté, Hádés a Poseidón jsou bohové, nikoli hrdinové; Medúsa a Mínotaurus se řadí k bájným tvorům řecké mytologie a Alexandr Veliký spolu se Spartakem nepatří do řecké mytologie vůbec. Prométhea a Hercula je možné studentům uznat (pro správnost: Prométheus patří k Titánům, jak ostatně jeden student uvedl a Hercula je možné zaměnit s Héraklém, ačkoli Hercules je hrdina z římské mytologie). Tato jména (vyjma Spartaka) sice dokazují, že studenti mají přehled i o jiných postavách, které do řeckých dějin a bájí bezpochyby patří, avšak v odpovědi na položenou otázku je jejich uvedení chybné.

Z průzkumu vyšlo, že až na výjimky studenti uváděli postavy, které do řecké mytologie spadají, tudíž v této oblasti mají poměrně jasno. Nutno podotknout, že ve výběru jsou uvedeny především nejzajímavější a nejkurióznější odpovědi, jinak většina žáků zodpověděla tuto otázku správně s tím, že nejčastěji zazněla jména: Achilleus a Odysseus (z čehož vyplývá, že právě tyto dva héroové jsou studentům nejbližší). Spolu s nimi se rovněž často vyskytoval Paris, Prométheus, Perseus a Héraklés. Z řad ženských hrdinek byla několikrát jmenována Antigona. Tato i další uvedená jména jsou důkazem toho, že současná mládež má o postavách řecké mytologie přehled, ovšem nejvíce byli zastoupeni právě ti hrdinové, kteří se objevují v populárních filmech jako Trója nebo Souboj Titánů. Tento fakt potvrzuje mou hypotézu, kterou jsem nastínila výše. Nicméně pokud studenti popravdě uváděli zdroje, kde se s danou postavou setkali, velmi často jimi byla výuka a četba.

Uvedené odpovědi stvrdily, že dnešní mladí lidé mají o hrdinech řecké mytologie jisté znalosti, vypsáných jmen byla celá řada, ale zároveň se potvrdila má domněnka o vlivu médií na studenty, což jistě zredukovalo výběr postav. Vítězi pomyslné ankety o nejpopulárnějšího hrdinu tak vyhráli Achilleus spolu s Odysseem, což dokazuje, že jsou to vskutku největší z velikánů řecké mytologie.

Otázka č. 6 (Které vlastnosti řeckých hrdinů dnes nejvíce chybí?)

Odpovědi:

6.1 „Nebojácnost, sebedůvěra, obětavost.“ (studentka; 2. ročník)

6.2 „Bojovat za to, co opravdu lidé chtějí.“ (studentka; 2. ročník)

6.3 „Oddanost.“ (student; septima)

6.4 „Čest, stání si za svým slovem.“ (student; septima)

6.5 „ROZUM! Morálka, propojení s přírodou, přirozenost, odvaha, zájem o svou duši.“ (student; septima)

6.6 „Sebeobětování, nezdolný duch, vytrvalost, sebeovládání.“ (student; 4. ročník)

6.7 „Dobrosrdečnost, odvaha, smysl pro dobro, boj za dobro.“ (student; 4. ročník)

6.8 „Vzbouřit se proti vládě a strhnout dav.“ (studentka; oktáva)

6.9 „Žádné, když je někdo hrdina, tak už samo o sobě je to něco víc a je nepodstatné jaké má vlastnosti.“ (student; oktáva)

Reflexe: Odpovědi na tuto otázku přinesly různé názory, avšak nejčastěji se objevily tyto vlastnosti: statečnost, oddanost, vytrvalost, dobrosrdečnost, ale i rebelie. Všechny uvedené vlastnosti jsou de facto nejsilnějšími stránkami mytologických hrdinů. Právě tyto typické znaky by si dle studentů měli více osvojit i současní hrdinové. Z několika výpovědí vyplynulo, že by soudobý hrdina měl více chápat lidi, mít k nim blíž a naslouchat jim. Jedině tak může bojovat za jejich skutečné dobro (viz odpovědi 6.2 a 6.7). Zároveň studentům chybí „zapálení“ dnešního hrdiny pro daný skutek. Jelikož je poměrně snadné se pro něco nadchnout a zkusit za to bojovat, ale v dnešní době už jen hrstka vyvolených svůj původní záměr dotáhne do konce, nepovolí a neustále zatíná všechny své síly pro naplnění vytyčeného cíle. V tomto studenti spatřují nedostatky současných hrdinů oproti mytologickým, kteří uvedenými vlastnostmi oplývají.

Otázka č. 7 (Které vlastnosti spojují hrdiny řecké mytologie?)

Odpovědi:

- 7.1 „Síla a odhodlání.“ (studentka; 2. ročník)
- 7.2 „Touha po poznání.“ (studentka; 2. ročník)
- 7.3 „Odvaha, obětování.“ (student; 2. ročník)
- 7.4 „Statečnost, síla, oddanost.“ (student; septima)
- 7.5 „Morálka, odvaha, umění mistrovského zacházení s nějakým nástrojem.“ (student; septima)
- 7.6 „Vytrvalost, síla, vychytralost, oddanost.“ (studentka; 4. ročník)
- 7.7 „Odvaha, věrnost, láska k lidu, síla.“ (studentka; 4. ročník)
- 7.8 „Možná odvaha, vrhne se bez hlavy do každého problému.“ (studentka; oktáva)
- 7.9 „Síla, kuráž, nebojácnost.“ (student; oktáva)

Reflexe: Řeční hrdinové oplývají mnoha vlastnostmi, ale ačkoli mohou mít všichni stejný záměr, to jest bojovat pro dobro společnosti, v jednotlivých vlastnostech se odlišují. Tu je jeden zpupnější, druhý více pokornější. Otázka tedy zněla, co mytologické hrdiny spojuje. Nejčastější odpověď studentů byla, že především odvaha (vyskytla se v různých synonymech – jako kuráž, statečnost či nebojácnost). Rovněž zazněly vlastnosti, které se objevily v předešlých odpovědích jako chybějící rysy současných hrdinů. To ostatně stvrdilo jejich předchozí názory.

Zajímavou myšlenku skýtá odpověď 7.2, jež za společnou vlastnost mytologických hrdinů označuje nikoli přednost spojenou s fyzickou silou, nýbrž sílu duše, která prahne po poznání. Tento názor již přesahuje do niternosti hrdiny a dokazuje, jak odlišné pohledy žáci na vlastnosti řeckých hérů mají (přičemž největší přednosti spatřují především v jejich udatnosti a odhodlání k prosazení dobra).

Otázka č. 8 (Které dva řecké hrdiny vystihuje: rychlost; vychytralost?)

Reflexe: Tuto otázku jsem při zpracování uchopila jiným způsobem, než všechny predešlé. Ve většině případů na ni studenti odpověděli správně – tzn. rychlost = Achilleus; vychytralost = Odysseus. Tato otázka jako jediná se dá považovat za vědomostní. Všechny ostatní jsou ryze o názorech a úsudcích studentů, tudíž každá odpověď se akceptuje. U otázky č. 8 je tomu jinak, jelikož se dalo prohlásit, zda je uvedená odpověď správná či nikoli. Pakliže zazněla obě jména, byla odpověď v pořádku, ale pokud bylo uvedeno jedno či žádné z nich, byla to informace nedostačující, tudíž nesprávná. Jen pro zajímavost jsem výsledky sečetla a hodnoty jsou následující: ze 40-ti dotazovaných uvedlo obě jména 15 studentů, alespoň jedno jméno 13 studentů a špatně zodpovědělo nebo nevědělo 12 studentů. Přičemž nejlepších výsledků dosáhla septima se 4.A a největší počet nesprávných odpovědí uvedli žáci 2. ročníku.

Několikrát žáci uvedli jména, která v odpovědi sice neměla co dělat, ale v některých případech, byť špatně, měli dobrou myšlenku. Například rychlost byla přiřazena osobnostem jako: Hermés, maratonský běžec (2x), Perseus, Héraklés, Prométheus či dokonce Spartakus. V jednom případě se zřejmě dívka ze septimy spletla a uvedla Aischyla. Rys vychytralosti byl pro změnu připisán postavám jako: „Ikarův učitel“ (do závorky student septimy uvedl, že si „nemůže vzpomenout na jméno“), Zeus, Athéna, Hercules (2x), Leonidas, Prométheus nebo David (do závorky student

oktávy připsal „boj s Goliášem“).

Jelikož více jak polovina studentů odpověděla správně na celou nebo alespoň část otázky, považovala jsem tento dotaz za úspěšně zodpovězený (ačkoli chybně uvedená jména byla často zarážející). Studenti tak dokázali, že mají určité ponětí o typických vlastnostech dvou nejproslulejších řeckých hrdinů.

Otázka č. 9 (Co vystihuje současného a mytologického hrdinu?)

Odpovědi:

9.1 „Současný hrdina přemýšlí o svém osudu. Mytologický hrdina měl v mysli jen boj.“ (studentka; 2. ročník)

9.2 „Mytologický – odvážný a chrabrý. Současný – má hezký obleček.“ (studentka; 2. ročník)

9.3 „Mytologický – odvaha. Současný – rozum, myslí na svou budoucnost.“ (studentka; 2. ročník)

9.4 „Mytologický = často nadlidská síla a vytrvalost, bojové schopnosti, inteligence, racionální úsudek, charisma. Současný = chybí síla a bojové schopnosti.“ (student; septima)

9.5 „Mytologický hrdina – fyzická zdatnost, odolnost, hrdinství ve smyslu velkého jména, z kterého bude respekt. Současný hrdina – diplomatické schopnosti, umění mluvit s lidmi, umění promlouvat.“ (student; septima)

9.6 „Mytologický – přehnaně obětavý, odvážný, nebojí se nebezpečí/smrti. Současný – někdo, kdo svým činem pomůže jinému – nemusí při tom ohrozit svůj život.“ (student; 4. ročník)

9.7 „Mytologický hrdina bývá spoře oblečen a zvláštní schopnosti dostal darem od některého boha. Nevadí mu, že lidé znají jeho identitu. Dnešní hrdina bývá více oblečen, využívá technické vymoženosti a svou identitu tají.“ (student; 4. ročník)

9.8 „Mytologický – čestný, odvážný. Současný – vytrvalý.“ (student; oktáva)

9.9 „Mytologický hrdina – hlavně síla. Současný hrdina – rozum, chytrost, mazanost, komunikace, vzhled.“ (student; oktáva)

Reflexe: Tuto otázku dost studentů shledalo jako obtížnou. Bylo třeba uvést charakteristiky dvou různých typů hrdinů, což vyžadovalo zamyšlení nad oběma osobnostmi a rekapitulaci jejich nejvýraznějších rysů. Studenti se této komparace zhostili různě. Někteří zhodnotili oba hrdiny z hlediska vzhledu a ustrojení, kdy za většího pečovatele o svůj zevnějšek označili současného hrdinu (viz odpovědi 9.2, 9.7 a 9.9). Častější postoj k oběma hrdinům byl z pohledu jejich fyzické zdatnosti a chrabrosti. V tomto ohledu jednoznačně zvítězil mytologický hrdina díky své horlivosti a především odvaze. Ačkoli současnému hrdinovi byla rovněž připsána řada pozitivních vlastností, řecký hrdina ho trumfuje jednou ze svých největších předností – svým jménem, které už samo o sobě budí respekt, čímž se jeho nositel dostává do výhody vůči protivníkům (viz odpověď 9.5).

Z dalšího srovnání vyplynulo, že současný hrdina bojuje často pod rouškou obecného dobra pro svůj osobní užitek. Mnohdy má jeho úsilí egoistický cíl. Jde za vlastním úmyslem. Kdežto záměr mytologického hrdiny bývá skoro vždy altruistický. Bojuje pro dobro všech lidí, pro blaho lidstva, spokojenost a klid národa. Není za tím žádný osobní prospěch. Mytologický hrdina je ochoten pro ostatní nasadit i svůj vlastní život, žije přítomností, daným okamžikem, v důsledku svého zapálení však nezvažuje

ani možné následky. Soudobý hrdina je daleko opatrnější, více zvažuje své činy, tím pádem je bojácnější a méně spontánní (viz odpovědi 9.1 a 9.3).

Uvedené charakteristiky prozradily, že studenti více sympatizují s mytologickým hrdinou. Nalezli u něj množství pozitivních vlastností, které se jim zamlouvají a oceňují na něm, zejména pro to, že jsou dnes velmi vzácné nebo se už nevyskytují vůbec (viz předešlé odpovědi).

5.4 Hodnocení průzkumu

Výsledky šetření jsem průběžně uváděla v podobě reflexí ke každé otázce. Jejich obsahem bylo rovněž zhodnocení, jak studenti odpovídali a k jakému závěru dospěly. Zároveň jsem přidávala srovnání s hypotézou, která výsledkům předcházela a která byla v několika případech vyvrácena (viz otázky 1, 4 a částečně i otázky týkající se vlastností hrdinů).

Z provedeného šetření je možné určit vztah studentů k mytologickým hrdinům a hrdinství obecně. Na základě poskytnutých odpovědí jsem zjistila, že dnešní mladí lidé si hrdinů cení, uznávají je a oceňují jejich skutky. A to především u hrdinů mytologických, kteří jsou žákům blíže. Zejména proto, že mytologičtí hrdinové jsou konkrétní, víme, kdo jsou, můžeme je označit, číst o nich a dovídat se více o jejich skutečích. Zatímco nazvat někoho hrdinou v dnešní době dá mnoho práce, ostatně jak potvrdila otázka č. 1. Řečtí hrdinové se stávají pro studenty snažšími pro představu, poněvadž jsou skutečnými vzory hrdinů (jak průzkum prozradil, prototyp hrdiny spařují konkrétně v Odysseovi a Achilleovi, s čímž se společně shodujeme). Na základě těchto představ pak studenti inklinují k tomu, že kdo se nepodobá mytologickým hrdinům, ten hrdinou není. Získané odpovědi vypovídají o tom, že řecká mytologie žáky baví a dokonce se o ni zajímají.

Ze získaných výsledků jsem dospěla k závěru, že průzkumné šetření bylo smysluplné, přínosné a splnilo svůj účel. Odpovědi poskytly potřebné informace pro naplnění cíle průzkumu. Tyto výpovědi mnohdy přinesly nečekané výsledky, které sice nepodpořily mou předešlou teorii, zato se staly pro mne i práci obohacujícími. Získaná fakta vypovídají o aktuálnosti práce a opodstatňují mou badatelskou činnost.

6 Závěr

Od volby tohoto tématu jsem očekávala prohloubení svých dosavadních znalostí o řecké mytologii a proniknutí do jedné ze sfér hlubinné psychologie, kterou je pojetí archetypu a kolektivního nevědomí. Nejen, že mi zpracování práce umožnilo poznávat hlouběji řeckou mytologii a mýtus obecně, rovněž jsem si uvědomila, jak důležitou roli v životě člověka mýty sehrávají. Aniž bychom o tom věděli, jsou uvnitř nás od nepaměti zakořeněny. Byly naší součástí už při příchodu na svět a pronásledují nás až do samého konce.

Přínosná pro mne práce byla již od samého začátku, kdy jsem shromažďovala materiály k teoretické části. Prvním velkým zjištěním byl fakt, že neexistuje jednotná definice pro tak zdánlivě banální pojem jako je mýtus. Jednotlivé zdroje ho líčí odlišnými způsoby, což dokazuje jeho rozličné pojetí. Každá kultura mýtus pojímá jinak, tudíž si z něj i něco jiného odnáší. Pakliže jedna civilizace na základě mýtických příběhů založila svou existenci, další nemusí mýtům přikládat přílišnou pozornost. Avšak každá společnost má své mýty, skrze které se odráží její hluboce zakořeněné motivy. I přesto, že se setkáváme s odlišnými verzemi mýtů, můžeme u nich sledovat společné jádro. Právě tento jednotný základ, představující jakýsi praobraz uložený v naší duši, jenž je společný všem lidem, se nazývá archetyp. Skrze mýtické příběhy se s archetypem můžeme setkat, neboť jejich vyprávění má vliv na složku v našem kolektivním nevědomí, která se zaktivizuje a archetyp se projeví. Během zpracování této tematiky jsem dospěla k názoru, že nejlepší výklad archetypu nabízí Carl Gustav Jung, z jehož uvedeného díla jsem vycházela.

Právě z oblasti hlubinné psychologie mi práce rozšířila znalosti nejvíce. Archetypu jsem se nikdy předtím nevěnovala, ale nyní mohu prohlásit, že mi jsou Jungovy představy o archetypu a kolektivním nevědomí

jasné. Rovněž jsem získala představu o tom, jak je archetyp vnímán v souvislosti s řeckou mytologií. Již na začátku práce jsem zastávala názor, že archetyp je nejvíce poznatelný u řeckých hrdinů a tuto domněnku jsem se snažila potvrdit. Rozhodla jsem se archetyp hrdiny odhalit u řeckých hrdinů Odyssea a Achillea. K tomuto zkoumání jsem přistupovala s jistými znalostmi o těchto dvou hrdinech, nicméně blíže jsem se s jejich osudy seznámila až během zpracování práce. Musela jsem je skrze jejich životní příběhy poznat natolik dobře, abych mohla s jistotou prohlásit, že právě oni dva zastupují archetyp hrdiny. Jelikož předmětem mého zkoumání byl Odysseus a Achilleus, nebyl problém získat o těchto dvou hrdinech dostatek pramenů. Za nejlepší zdroj informací považuji Homérové eposy *Ílias* a *Odysseiu*, ze kterých jsem čerpala nejvíce, ovšem shodné vyprávění o jejich životech a skutcích nabízely i jiné publikace, z nichž jsem rovněž získávala potřebné údaje. Čerpání z různých pramenů mi umožnilo posbírat více informací, které jsem mohla následně porovnávat. Na základě zkoumání obou postav mohu prohlásit, že Odysseus i Achilleus jsou právem považováni za pravzory hrdinů. Odysseus díky své vychytralosti, odvaze a dlouhému dobrodružnému putování zastupuje archetyp hrdiny dobrodruha. Zároveň je kvůli své oddanosti rodině a domovu symbolem člověka, který i přes všechny překážky, nesnáze a pokušení bude hledat cestu domů, ať to stojí cokoli a trvá třeba i 20 let. Achilleus pro změnu představuje archetyp hrdiny bojovníka. Tento titul mu vysloužil neutuchající bojový duch, který udržoval jeho nadšení pro boj za každé situace, díky čemuž v bitvě podával mimořádné výkony. Jeho výjimečná statečnost, hrdost a chuť bojovat zaručovaly, že se utká s každým, i za cenu vlastního života. Achilleus navíc představuje symbol rychlosti, jelikož jeho rychlým nohám nemohl nikdo konkurovat. Z těchto důvodů jsou oba hrdinové uznávanými osobnostmi řecké hrdinské mytologie a navíc každý z nich zastupuje vlastní archetyp hrdiny.

Provedené průzkumné šetření prokázalo, že právě Achilleus s Odysseem jsou nejznámějšími hrdiny řecké mytologie pro dnešní mladé

lidi. Osobně však zastávám názor, že velkou zásluhu na tomto stanovisku má kinematografie, poněvadž filmů s oběma hrdiny je spousta a navíc jsou mediálně dost známé. Nicméně to už je jen má domněnka a jakýsi pokus o vysvětlení, proč právě tyto dva hrdiny žáci uváděli nejčastěji. Ale ať už je k tomu vedlo cokoli, vypovídá to o tom, že studenti oba hrdiny znají a mají o nich, byť třeba jen elementární, znalosti.

Celkově mi práce pomohla více proniknout do oblasti řecké mytologie, kde jsem se podrobněji seznámila s jejím božstvem, respektive co předcházelo zrodu nejznámější generace řeckých bohů, dále s jejími hrdiny, u kterých byly představeny jejich nejvýraznější rysy a vlastnosti, avšak nejvíce nových znalostí jsem si z řecké mytologie odnesla díky podrobnému nastudování životů Odyssea a Achillea. Nejen, že jsem nabyla představu o tom, jak oba hrdinové žili, čím vším si v životě prošli a utvořila si tak na ně vlastní názor, ale získala jsem přehled i o dalších osobnostech, událostech a kontextech, které s jejich životy souvisely (např. veškeré údaje o Trójské válce včetně jejich hlavních aktérech). Ve spojení s nově nabytými informacemi z oblasti hlubinné psychologie bylo pro mne zpracování diplomové práce velice přínosné a obohacující. Cílem bylo dokázat, že řecká hérójská mytologie obsahuje archetypy v podobě Odyssea a Achillea, respektive že jim tento titul patřičně náleží, což se, domnívám, podařilo.

POUŽITÁ LITERATURA

- 1) BETTELHEIM, B. *Za tajemstvím pohádek*. Přel. L. Lucká. Praha : Lidové noviny, 2000. 336 s. ISBN 80-7106-290-1.
- 2) BLAŽKOVÁ, M. *Odysseovy cesty od Homéra k postmoderně*. In. *Éthos ve výchově, umění a sportu*. HOGENOVÁ, A., PELCOVÁ N. 1. vyd. Praha : Univerzita Karlova v Praze, 2009. 253 s. ISBN 978-80-7290-387-0. Část 3. Éthos, slovo, obraz. s. 181-189.
- 3) BURNOVÁ, L. *Řecké mýty*. Přel. M. Mikyska. 2. vyd. Praha : Levné knihy KMa, 2006. 80 s. ISBN 80-7309-321-9.
- 4) CAMPBELL, J. *Tisíc tváří hrdiny. Archetyp hrdiny v proměnách věků*. Přel. H. Loupová. 1. vyd. Praha : Portál, 2000. 339 s. ISBN 80-7178-354-4.
- 5) DEMJANČUKOVÁ, D. *Teorie a dějiny náboženství*. 1. vyd. Dobrá Voda u Pelhřimova : Aleš Čeněk, 2003. 176 s. ISBN 80-86473-43-0.
- 6) FRANZ, M. L. von. *Psychologický výklad pohádek*. Přel. K. a J. Černí. 2. vyd. Praha : Portál, 2008. 182 s. ISBN 978-80-7367-489-2.
- 7) HÉSIODOS. *Zrození bohů*. Přel. J. Nováková. 1. vyd. Praha : Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1959. 51 s. ISBN: neuvedeno.
- 8) HOMÉROS. *Ílias*. Přel. O. Vaňorný. 11. vyd. Praha : Rezek, 1999. 739 s. ISBN 80-86027-13-9.

- 9) HOMÉROS. *Odysseia*. Přel. O. Vaňorný. 15. vyd. Praha : Rezek, 1999. 545 s. ISBN 80-86027-12-0.
- 10) JOYCE, J. *Odysseus*. Přel. A. Skoumal. 3. vyd. Praha : Argo, 1993. 557 s. ISBN 80-85794-15-6.
- 11) JUNG, C. G. *Archetypy a nevědomí*. Přel. E. Bosáková, K. Černá, J. Černý. 2. svazek. 1. vyd. Brno : Nakladatelství Tomáše Janečka, 1998. 437 s. ISBN 80-85880-16-4.
- 12) JŮZLOVÁ, J., KOČÍ, A. A KOL. *Universum. Encyklopedie pro 21. století*. 1. svazek. 1. vyd. Praha : Knižní klub, 2006. 648 s. ISBN 80-242-1755-4.
- 13) KERÉNYI, K. *Mytologie Řeků I. Příběhy bohů a lidí*. Přel. J. Binder. 1. vyd. Praha : OIKOYMENH, 1996. 126 s. ISBN 80-86005-14-3.
- 14) KERÉNYI, K. *Mytologie Řeků II. Příběhy hérůů*. Přel. J. Binder. 1. vyd. Praha : OIKOYMENH, 1998. 349 s. ISBN 80-86005-00-3.
- 15) KOLEKTIV AUTORŮ. *Mytologie*. Přel. S. Cita, J. Kandert, M. Vosková. 1. vyd. Praha : Perfekt, 2002. 688 s. ISBN 80-8046-333-6.
- 16) KOLEKTIV AUTORŮ. *Mytologie. Bohové, hrdinové, mýty*. Přel. V. Čadský. 1. vyd. Praha : Slovart, 2007. 320 s. ISBN 978-80-7209-778-4.
- 17) MERTLÍK, R. *Starověké báje a pověsti*. 3., 2. doplněné vyd. Praha : Svoboda, 1989. 509 s. ISBN: nevedeno.
- 18) PETIŠKA, E. *Staré řecké báje a pověsti*. 5. vyd. Praha : Albatros, 1971. 246 s. ISBN: nevedeno.

19) PETŘÍČEK, M. *Mýtus, epos a logos*. 1. vyd. Praha : OIKOYMENH, 1991. 119 s. ISBN 80-85241-07-2.

20) PUHVEL, J. *Srovnávací mythologie*. Přel. V. Pelíšek. 1. vyd. Praha : Lidové noviny, 1997. 395 s. ISBN 80-7106-177-8.

Internetové zdroje

21) ATSMA, A. J. *THEOI GREEK MYTHOLOGY, Exploring Mythology and the Greek Gods in Classical Literature and Art* [online]. c2000-2008 [cit. 2011-4-1]. Dostupné z URL: <http://www.theoi.com/>

22) *ABZ slovník cizích slov* [online]. c2005-2006 [cit. 2011-3-23]. Dostupné z URL: http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/hledat?typ_hledani=prefix&cizi_slovo=m%FDtus

ABZ slovník cizích slov [online]. c2005-2006 [cit. 2011-3-28]. Dostupné z URL: http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/hledat?typ_hledani=prefix&cizi_slovo=kolektivn%ED+nev%ECdom%ED

23) *Co je co* [online]. c1999-2011 [cit. 2011-3-23]. Dostupné z URL: http://www.cojeco.cz/index.php?detail=1&id_desc=62871&s_lang=2&title=m%FDtus

24) *Wikipedie* [online]. c2004, poslední revize 2. 3. 2011 [cit. 2011-3-23]. Dostupné z URL: <http://cs.wikipedia.org/wiki/M%C3%BDtus>